

**Ligghall för utegångsdjur – En
sammanställning och analys av domar i
djurskyddsärenden som handlar om ligghall
till utegångsdjur åren 2007-2013**

*Weather shelter for farm animals – A compilation and analysis
of animal welfare issues in relation to weather shelters and
outwintering animals during the years of 2007-2013*

Louise Lindström Johansson

Uppsala 2014

Agronomprogrammet – Husdjur

Studentarbete
Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Nr. 588

Student report
Swedish University of Agricultural Sciences
Department of Animal Environment and Health

No. 588

ISSN 1652-280X

Ligghall för utgångsdjur – En sammanställning och analys av domar i djurskyddsärenden som handlar om ligghall till utgångsdjur åren 2007-2013

Weather shelter for farm animals – A compilation and analysis of animal welfare issues in relation to weather shelters and outwintering animals during the years of 2007-2013

Louise Lindström Johansson

Studentarbete 588, Uppsala 2014

Avancerad E-nivå - 30 hp – Agronomprogrammet – husdjur, Examensarbete i Husdjursvetenskap, EX0566

Handledare: Lotta Berg, SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa, Box 234, 532 23 SKARA

Examinator: Jenny Yngvesson, SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa, Box 234, 532 23 SKARA

Nyckelord: Ligghall, utgångsdjur, djurskyddsärenden, domar

Serie: Studentarbete/Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa, nr. 588, ISSN 1652-280X

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap

Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Box 234, 532 23 SKARA

E-post: hmh@slu.se, **Hemsida:** www.slu.se/husdjurmiljohalsa

I denna serie publiceras olika typer av studentarbeten, bl.a. examensarbeten, vanligtvis omfattande 7,5-30 hp. Studentarbeten ingår som en obligatorisk del i olika program och syftar till att under handledning ge den

studerande träning i att självständigt och på ett vetenskapligt sätt lösa en uppgift. Arbetenas innehåll, resultat och slutsatser bör således bedömas mot denna bakgrund.

Innehållsförteckning

Förkortningar	4
Abstract.....	5
Sammanfattning.....	6
1. Inledning.....	7
1.1 Syfte.....	8
1.2 Frågeställning	8
1.3 Material och metod.....	9
2. Bakgrund	9
2.1 Djurskyddskontroll	9
2.2 Djurskyddsärenden - det juridiska systemet	9
2.2.1 Brottmål.....	9
2.2.2 Förvaltningsärenden	10
2.3 Historisk utveckling av ligghallskravet	10
3. Relevant lagstiftning.....	11
4. Kontrollprogrammet för utegångsdjur – nöt.....	13
5. Dispens utan kontrollprogram	14
5.1 Häst.....	14
5.2 Nöt, får, getter, gris.....	14
6. Resultat.....	15
6.1 Del 1. Domar	16
6.1.1 Skillnader mellan djurslag.....	16
6.1.2 Geografiska skillnader – länsstyrelse och domstol.....	20
6.1.2.1 Länsstyrelse	20
6.1.2.2 Domstol	25
6.1.3 Nötkreatur utan vare sig ligghall eller anslutning till kontrollprogram ...	27
6.1.4 Övriga observationer	28
6.2 Del 2. Åtalsanmälan	29
6.2.1 Geografiska skillnader.....	29
6.2.2 Skillnader i om djuret påvisats lida eller ej	29
7. Diskussion	31
8. Slutsatser	35
8.1 Framtida studier.....	36
9. Tack.....	36
10. Referenser.....	37

Förkortningar

DF – Djurskyddsförordningen 1988:539

DFS 2007:6 - Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning;

DL - Djurskyddslagen 1988:534

FörvR – Förvaltningsrätten

HFD – Högsta förvaltningsdomstolen

HD - Högsta Domstolen

HovR - Hovrätt

KR – Kammarrätten

LFSF 1989:20 - Lantbruksstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m m

LR - Länsrätt

SJVFS 2010:15 - Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m.

TR - Tingsrätt

Abstract

There is currently an ongoing discussion in Sweden about the need for weather shelter for farm animals being kept outdoors during the winter season. Currently, the national animal welfare legislation requires weather shelter providing the animals' with access to a dry and clean place to rest, but under certain conditions exemptions can be granted. The Swedish Board of Agriculture has put forward a hypothesis that there is a difference between judicial decisions in animal welfare cases dealing with weather shelters, as to whether the animal has shown to be suffering or not. The aim of the study was to highlight any weaknesses or difficulties when assessing animal welfare issues associated to the absence of or design of weather shelters. This could lead to an improved handling of the cases, but also to get an even and fair outcome of similar cases, and by that, maintain the rule of law.

The study was divided into two parts. The aim of part 1 was to present and analyse existing cases of animal welfare issues in relation to weather shelter and outwintering animals during the years 2007-2013. This compilation and analysis aimed at answering if the judicial decisions differed between species and if they differed geographically between different county administrative boards and courts. It also aimed at answering whether there were differences between animals/herds being part of the control program approved by the Swedish Board of Agriculture for outwintering animals, compared to those not being members.

In part 2 the aim was to compile the animal welfare cases involving weather shelters, where the county administration notified the prosecutor's office, but where the prosecutor chose to close the case without pressing charges, during the years of 2009-2013. The analysis aimed at answering if there were systematic differences geographically between different county administrative boards and different courts and if the prosecutors' decision to discontinue the prosecution was related to absence of evidence of suffering in the animals involved.

Part 1 of the study was conducted by the help of the legal publisher JP Infonet, where all judicial decisions and sentences at all levels of jurisdictions are compiled in a database. To illustrate the question as a whole, all judicial decisions and sentences, including exemptions, apprehension of animals and banning animal ownership etcetera, were included where the weather shelter played a distinct role in the case. In part 2, all the county administrative boards were contacted to get access to all the cases notifications of prosecution somehow including weather shelters to outwintering animals that had not gone to court.

The results showed that some breeds were overrepresented in animal welfare cases involving outwintering animals, and that the opinions differed when it came to the weather resistance of such breeds. Gaps in knowledge were found among both animal owners and prosecutors regarding the complexity of the control programs approved by the Swedish Board of Agriculture, which led to some owners avoiding the basic requirement of supplying weather shelter during the cold season. Furthermore, deficiencies in knowledge regarding the Swedish Animal Welfare Act as a preventive action were identified among prosecutors. Judicial decisions were found where the prosecutor's judgement was based on if the animals had been suffering or not, which is a legal requirement for the act of animal cruelty. In such cases it would instead have been judicially correct to base the decision on the question of a violation of the Animal Welfare Act, which is a preventive act and does not require evidence of the animals having been suffering.

This study showed that there is a need for a clarification of the control programmes approved by the Swedish Board of Agriculture, where the complexity of the programs is presented. Furthermore the Swedish Board of Agriculture's view of weather shelters as a preventative measure should reach out to concerned levels of jurisdiction. Absence of weather shelter is, according to the Swedish Animal Welfare Act and the Swedish Board of Agriculture, enough of a violation of the legislation by itself to warrant legal action, and does not require evidence of animal suffering.

Sammanfattning

I Sverige finns idag en diskussion gällande utgångsdjurs behov av ligghall. Statens Jordbruksverk har framfört en hypotes om att det skiljer sig i utfall mellan domar som innehåller ligghall, beroende på om djuret påvisats lida eller inte. Denna sammanställnings syfte var att synliggöra eventuella brister och bedömningssvårigheter med handläggningen av djurskyddsärenden i samband med ligghallar. Detta för att kunna förbättra hanteringen av ärendena, men också för att få ett jämnt och rättvist utfall av liknande domar, och på så sätt upprätthålla rättssäkerheten.

Arbetet delades in i två delar. Det ena, del 1, hade som mål att presentera och analysera befintliga domar i djurskyddsärenden som behandlat ligghallar och utgångsdjur under åren 2007-2013. Sammanställningen siktade på att besvara om bedömningarna skiljde sig mellan olika djurslag, om det skiljde sig geografiskt mellan olika länsstyrelser och olika domstolar och om det skiljde sig mellan djur som är med i utgångsprogrammet i relation till dem som står utanför.

Den andra delen, del 2, hade som mål att sammanställa de djurskyddsärenden angående ligghallar, som länsstyrelsen åtalsanmält men som åklagare valt att lägga ner under åren 2009-2013. Sammanställningen siktade på att besvara om det skiljde sig geografiskt mellan olika länsstyrelser om domstolar och om det fanns några skillnader i om åklagare valde att lägga ner åtalsanmälan eller ej, beroende på om djuret påvisats lida.

Del 1 av studien utfördes med hjälp av juridiska förlaget JP Infonets Djurnet-version, där domar i alla instanser inräknades. För att belysa ligghallsfrågan i sin helhet inkluderades alla domar, inklusive dispenser, djurförbud och liknande, där ligghallen hade en tydlig roll i ärendet. För del 2 kontaktades alla Sveriges länsstyrelser för att få ut de åtalsanmälningar som inkluderade ligghall men som ej gått vidare till åtal.

Resultaten visade att vissa raser är överrepresenterade som utgångsdjur och att det finns skilda åsikter i olika rasers hårdighet. Bland både djurägare och åklagare upptäcktes kunskapsluckor vad gällande komplexiteten hos ett kontrollprogram, vilket lett till att vissa djurägare undkommit ligghallskravet. Även brist på kunskap gällande djurskyddslagen som förebyggande lagstiftning återfanns. Domar återfanns där åklagare dömt utifrån om djuren påvisats lida eller inte, vilket krävs för brottet djurplågeri, istället för att döma för brott mot djurskyddslagen som är en förebyggande lagstiftning och ej kräver bevisat lidande.

Studien visade att ett klargörande av utgångsprogrammet som det komplexa kontrollprogram det är, bör nå ut till både djurägare och åklagare. Vidare bör Jordbruksverkets syn på ligghall som förebyggande åtgärd spridas till berörda instanser. Avsaknad av ligghall är enligt Jordbruksverket och djurskyddslagen ett brott oberoende om djuren påvisats lida eller ej.

1. Inledning

När djur i Sverige hålls som utegångsdjur under den kalla årstiden, finns det krav på att djuren ska ha tillgång till en ligghall vilken ska erbjuda djuren en torr och ren liggplats (SJVFS 2010:15, DFS 2007:6). Sveriges djurskyddslag verkar för att arbeta förebyggande och därmed förhindra att djuren utsätts för lidande (DL, SFS 1988:534). Ligghallen är därmed en förebyggande djurskyddsåtgärd, som ska förhindra djuren att lida skada eller att väsentliga resurser ska saknas med risk för negativa konsekvenser för djuren (Jordbruksverket, 2013c). Med andra ord kan ligghallen ses som en resurs när man ska bedöma utegångsdjurens välfärd. Man talar inom djurskyddsforskning om resursbaserade eller skötselbaserade mått som används för att mäta djurs välfärd (EFSA, 2012). Där ett exempel på resursbaserade mått skulle kunna vara ligghall och skötselbaserade mått torrheten och renheten av den liggplats som ligghallen erbjuder.

De senaste åren har fokus vänts mot ytterligare ett alternativ, nämligen djurbaserade mått, där man väljer att fokusera på djuret och avgör om djurets resurser varit tillräckliga (EFSA, 2012). Detta då resursbaserade mått visats vara otillräckliga för att enskilt kunna säkerställa en god djurvälfärd på grund av det invecklade samspelet mellan djuret självt, miljön djuret lever i och hur djuret hanteras (Blokhuys, 2009). Istället för att använda det resursbaserade måttet vad gäller tillgång till ren och torr liggplats, kan djurbaserade mått då användas, där man exempelvis kan studera djurets renhet.

Att hålla djur i fångenskap innebär ett betydande ansvar för att se till att djuret har det bra. Vidare innebär detta att djuren inte bara ska överleva, utan också ha en god välfärd. Ett av de vanligaste sätten att definiera att ett djur har god välfärd är att det är tillfredsställt psykiskt, fysiskt och socialt (Fraser, 2008). Boissy och medarbetare går ytterligare ett steg längre än Fraser (2008) och menar att god välfärd även innebär att djuret upplever trivsamma och positiva situationer. I jämförelse med denna definition av djurvälfärd, där djurets egen upplevelse och mående räknas in, kan en definition av djurskydd vara hur vi människor förhindrar att ett djur har dålig välfärd.

Sedan införandet av ligghallskravet år 1989 har det förts en blandad diskussion gällande ligghallars relevans för att möjliggöra ett gott djurskydd för utegångsdjur (Frennemark, 2006). Bland annat förekommer diskussioner gällande olika rasers hårdighet i media (Anon., 2009; Lindell, 2006, Anon., 2005), men åsikter går även isär inom myndigheter (Olarsbo, 2005). Detta kan jämföras med exempelvis Danmark där ligghallskravet ser annorlunda ut och flertalet raser (islandshäst, shetlansponny, highland cattle, aberdeen angus, galloway och hereford, plus alla fårraser) är undantagna ligghallskravet (Jordbruksverket, 2007). Ytterligare diskussioner uppkom i media under hösten 2013 då Lidfors och medarbetare påbörjade publicering av resultat från den svenska studien ”Val av liggplats och väderskydd hos dikor vid utedrift vintertid”. Vilken visade på vikten av en korrekt utformad och placerad ligghall för att möjliggöra optimal användning av densamma för utegångsdjur (Näslund, 2013).

Studier visar att det inte bara är kylan som avgör huruvida djuren klarar sig utan ligghall/skydd, utan framförallt vind och fukt (Redbo, 2000). Även djurets hull, intag av foder, pälsens isolerande förmåga och kroppsstorlek är faktorer som spelar in på djurets förmåga att klara av klimatet (Christopherson, 1985). Man talar om termisk komfort, dvs. där djur har sin termiska komfort inom det spannet som kallas den termoneutrala zonen, vilket är den zonen då djuren utan svårighet kan bibehålla sin värmebalans. När miljön djuret vistas i har en temperatur under den undre kritiska temperaturen krävs det att

djuret äter mer för att bibehålla värmebalansen (SJVFS 2010:15, Saknr L 100). Var djurens kritiska temperatur befinner sig avgörs av flertalet faktorer, så som av Redbo (2011) och Christopherson (1985) tidigare nämnda faktorer. Man har även sett att ligghallens placering i förhållande till utfodring påverkar djurens nyttjande av ligghallen (Lidfors et. al, 2012).

I och med att åsikterna gällande ligghallars relevans för att möjliggöra ett gott djurskydd skiljer sig har Jordbruksverket framfört en hypotes om att utfallet även skiljer sig åt i domar inkluderande ligghall med avseende på om djuret påvisats lida eller ej. Om Jordbruksverkets hypotes stämmer, skulle detta kunna innebära att djurskyddet är försämrat, men också att det finns brister i rättssäkerheten. Rättssäkerhet som kan definieras som att alla medborgare ska bedömas på ett likartat sätt (Åklagarmyndigheten, 2014) skulle i detta fall, om hypotesen stämmer om ojämnt utfall av domar i likvärdiga fall, kunna visa på en försämrad förutsägbarhet beträffande rättsläget.

1.1 Syfte

Syftet med detta arbete är att sammanställa domar och åtalsanmälningar inom alla instanser i ärenden som inkluderar ligghall och utegångsdjur, åren 2007-2013. Sammanställningens syfte är att synliggöra eventuella brister och bedömningssvårigheter med handläggningen av djurskyddsärenden i samband med ligghallar. Detta för att kunna förbättra hanteringen av ärendena, men också sprida kunskap så att domstolarnas bedömning av denna typ av ärende blir mer rättssäker och lika över landet.

1.2 Frågeställningar

Arbetet är indelat i två delar. Det ena, del 1, har som mål att presentera och analysera befintliga domar i djurskyddsärenden som behandlat ligghallar och utegångsdjur under åren 2007-2013. Frågeställningarna som skulle besvaras var:

- Skiljer bedömningarna sig mellan olika djurslag?
- Skiljer det sig geografiskt mellan olika länsstyrelser och domstolar?
- Skiljer det sig i utfall mellan anslutna och oanslutna djur till utegångsprogrammet, där övriga faktorer är samma?

Den andra delen, del 2, har som mål att sammanställa de djurskyddsärenden angående ligghallar, som länsstyrelsen åtalsanmält men som åklagare valt att lägga ner under åren 2009-2013. Frågeställningarna som skulle besvaras var:

- Skiljer sig utfallet geografiskt mellan olika länsstyrelser och domstolar?
- Finns det skillnader i om åklagare väljer att lägga ner åtalsanmälan eller ej, beroende på om djuret påvisats lida eller inte?

1.3 Material och metod

Under arbetets gång har alla domar som inkluderat ordet "ligghall" vid sökning via juridiska förlaget JP Infonets (www.JPinfonet.se) Djurnet-version gått igenom systematiskt. Alla instanserna, d.v.s. tingsrätt, hovrätt, högsta domstolen, förvaltningsrätt (inkl. länsrätt), kammarrätt, och högsta förvaltningsdomstolen (inkl. regeringsrätt) inräknades. Domarna sträcker sig från 2007-01-12 till 2013-07-04. För att belysa ligghallsfrågan i sin helhet har alla domar, inklusive dispenser, djurförbud och liknande, där ligghallen haft en tydlig roll i ärendet inkluderats. De ärenden som exkluderats har framförallt behandlat avgift för kontroll, och således inte berört själva sakfrågan.

Domarna sammanställdes med hjälp av datorprogrammet Microsoft Office Excel® (Microsoft, 2013). Sammanställningen för del 1 fokuserade framför allt på djurslag och de i inledningen nämnda frågeställningarna i kombination med denna. För att få ut anmälningar till del 2, angående ligghallar som lagts ner av åklagare, kontaktades alla Sveriges 21 länsstyrelser via telefon. De länsstyrelser som hade domar som matchade beskrivningen "nedlagda åtalsanmälningar inkluderande ligghall och utegångsdjur" skickade dessa via mail, varefter dessa sammanställdes i Excel. Om svar inte meddelats inom fyra veckor kontaktades länsstyrelsen återigen via telefon eller mail. Två av Sveriges länsstyrelser (Jönköping och Västmanland) meddelade att de hade domar som passade beskrivningen. Tre länsstyrelser återkom ej med svar under perioden för arbetet (Gävleborg, Norrbotten, Västra Götaland), medan resterande 16 länsstyrelser meddelade att de ej hade passande domar för arbetet.

2. Bakgrund

2.1 Djurskyddskontroll

Jordbruksverket är regeringens expertmyndighet, vars uppdrag bland annat är att arbeta för ett gott djurskydd i Sverige (Jordbruksverket, 2013a). Jordbruksverkets uppgift som central behörig myndighet är att samordna övriga kontrollmyndigheter inom området och ge stöd, råd och vägledning till myndigheterna (DF 63 §). Länsstyrelsen är den behöriga myndigheten som utför den operativa djurskyddskontrollen i besättningar och liknande (DF 59 §). Hur Länsstyrelsen ska utföra den offentliga kontrollen meddelar Jordbruksverket i form av föreskrifter (DF 65 §). Till sin hjälp har länsstyrelsens djurskyddshandläggare kontrollvägledningar och checklistor utformade av Jordbruksverket som kan användas vid kontrollen (Jordbruksverket, 2013d). Ytterligare anvisningar för kontrollarbete finns i förordningen (EG) nr 882/2004 där bestämmelser om djurhälsa och djurskydd återfinns.

2.2 Djurskyddsärenden – det juridiska systemet

2.2.1 Brottmål

När länsstyrelsens djurskyddshandläggare eller polis misstänker brott gör de en anmälan till åklagare. Åklagaren avgör därefter om åtalet är styrkt eller ej. Om åtalet är styrkt går det vidare till domstol. När ett djurskyddsärende handläggs som brottsmål i domstol är tingsrätten den första instansen, hovrätten den andra och sist är högsta domstolen. I de två högre domstolarna, hovrätten och högsta domstolen, krävs beviljat prövningstillstånd för

att ta upp ett mål. Huvuduppgiften för högsta domstolen är att skapa prejudikat (Högsta domstolen, 2013).

Det finns två typer av brottmål vad gäller djurskyddsärenden, brott mot djurskyddslagen och djurplågeri. För att dömas för djurplågeri krävs styrkt uppsåt alternativt grov oaktsamhet. Vidare krävs det dessutom att djurlidande kan visas för att djurplågeri ska vara en tillämplig brottsrubricering (Brottsbalken 16 kap. 13 §). Brott mot djurskyddslagen däremot, kräver inte att djuren har bevisat utsatts för lidande, det räcker att det visas att förfarandet varit oaktsamt. Böter eller fängelse upp till två år är högsta straffet för både djurplågeri och brott mot djurskyddslagen. Dock ska ingen dömas till ansvar om gärningen anses som ringa (DL 36 §).

2.2.2 Förvaltningsärenden

Djurskyddsärenden kan även handläggas som förvaltningsärenden. I huvudsak avgör de mål mellan den enskilde och det allmänna, så som enskild person och myndighet (i dagens djurskyddsärenden i form av länsstyrelse eller Jordbruksverk) (Sveriges Domstolar, 2013a). De allmänna förvaltningsdomstolarna har tre instanser, förvaltningsrätterna (tidigare länsrätt), kammarrätt och högsta förvaltningsdomstolen (tidigare regeringsrätt). Likväl som med brottmål, krävs det beviljat prövningstillstånd i de två högre domstolarna, kammarrätt och högsta förvaltningsdomstolen, för att ett mål ska tas upp (Sveriges Domstolar, 2013b).

2.3 Historisk utveckling av ligghallskravet

Utegångsdjur definieras enligt SJVFS 2010:15 som ”djur som går ute eller har möjlighet att gå ut på betesmark eller i rasthage halva dygnet eller mer under den kalla årstiden då betestillväxt inte sker”. Mellan de olika djurslagen skiljer sig emellertid timantalet. För nöt, får, get och gris är det halva dygnet, dvs. vid mer än 12 timmars utevistelse som djuren räknas som utegångsdjur (SJVFS 2010:15, Saknr L 100). Medan häst räknas som utegångsdjur när utevistelsen överstiger mer än 16 timmar per dygn (DFS 2007:6, Saknr L 101).

Ligghall definieras enligt SJVFS 2010:15 som ”Stall med liggplatser för lösgående djur. Djuren hålls inte instängda i stallen utan kan själv välja när de vill använda det”. Enligt föreskriftsmotiven (DFS, 4/2007) till DFS 2007:6 behöver hästar ligga ner för att kunna vila och drömma (REM-sömn). På grund av detta krävs det därför att bädden hålls både torr och tillräckligt tjock för att hästen ska ha möjlighet att ligga bekvämt.

Första gången krav på ligghall infördes i svensk lagstiftning var år 1989, med avsikt att ge utegångsdjur möjlighet att skydda sig från hård väderlek. Kravet löd då enligt följande: ”Vid ranchdrift får endast användas djurslag och raser som är lämpade för ständig utevistelse. Dessutom skall terrängen vara lämplig för djurslaget och rasen.” och ”Djur som hålls i ranchdrift skall ha tillgång till ligghall, som ger dem tillräckligt skydd mot väder och vind. Om djuren kan få tillräckligt skydd på annat sätt, kan lantbruksnämnden medge undantag från kravet på ligghall för härdiga raser såsom highland cattle, gutefår, pälsfår m m.” (LFSF 1989:20, Saknr L100). Senare samma år ändrades föreskriften så att även korsningar av tidigare nämnda raser omfattades.

År 1993 skärptes föreskriften till "Utegångsdjur skall ha tillgång till ligghall, hydda eller motsvarande som ger dem skydd mot väder och vind samt en torr och ren liggplats"

(SJVFS 1993:129, 1 kap 28 §). De raser som tidigare nämnts i föreskriften från 1989 togs bort och ersattes med: "Endast djurslag och raser som är lämpade för ute vistelse under den kalla årstiden får användas som utegångsdjur" (SJVFS 1993:129, I kap 27 §).

Tio år senare, år 2003, skärptes föreskriften ytterligare till: "Utegångsdjur skall ha tillgång till ligghall eller annan byggnad som ger dem skydd mot väder och vind samt en torr och ren liggplats". Efter årsskiftet 2003/2004 omfattade kravet på ligghall även hästar som hålls som utegångsdjur (Johansson, 2005)

Vidare infördes 2010 en ny paragraf där det framgår att utan hinder av 36 § får utegångsdjur i besättningar, som är anslutna till ett kontrollprogram för utegångsdjur, hållas i enlighet med kontrollprogrammet. Kontrollprogram definieras enligt samma föreskrift som: "ett program som tagits fram i syfte att säkra en god djuromsorg och som är godkänt av Jordbruksverket, samt är knutet till en bestämmelse i denna författning". Detta innebär att dispens från ligghallskravet kan medges om besättningen i fråga är ansluten till ett kontrollprogram (SJVFS 2010:15).

3. Relevant lagstiftning

Nedan följer lagstiftning relevant i domar inkluderande ligghall och utegångsdjur.

I Djurskyddslagen (SFS 1988:534, Saknr L1) finns de huvudsakliga bestämmelserna om hur djur ska hållas. Djurskyddslagstiftningen är avsedd att verka förebyggande och förhindra lidande och sjukdom.

2 § Djur skall behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom

3 § Djur skall ges tillräckligt med foder och vatten och tillräcklig tillsyn. Fodret och vattnet ska vara av god kvalité och anpassat efter det djurslag som utfodras. Stall och andra förvaringsutrymmen för djur samt hägn ska ge djuren tillräckligt utrymme och skydd. Stall och andra förvaringsutrymmen för djur ska hållas rena.

4 § Djur skall hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt.

Djurskyddsförordningen (SFS 1988:539, Saknr L2) innehåller kompletterande bestämmelser till djurskyddslagen. Här beskrivs framförallt hur ligghallen ska vara utformad.

Djurstallar

1 b § Stall och andra förvaringsutrymmen för djur skall vara så rymliga att samtliga djur i utrymmet kan ligga samtidigt och röra sig obehindrat. Utrymmena skall utformas så, att djuren kan bete sig naturligt.

2 § Ett djurstall skall vara utformat så att klimatet i stallet blir tillfredsställande.

3 § Inredning i djurstallar och i andra förvaringsutrymmen för djur samt utrustning i hägn skall vara utformad så, att den inte tillfogar djuren skador eller medför risk för djurens hälsa. Inredning och övrig utrustning får inte hindra djuren att bete sig naturligt, otillbörligt inskränka deras rörelsefrihet eller annars verka störande på dem. Förordning (2002:723).

Förprovning av djurstallar

5 § Stall och andra förvaringsutrymmen samt hägn för hästar, för djur som föds upp eller hålls för produktion av livsmedel, ull, skinn eller pälsar eller för djur som används i sådan undervisning som inte är djurförsök, får inte uppföras, byggas till eller byggas om utan att stallen, förvaringsutrymmena eller hägnen på förhand har godkänts från djurskydds- och djurhälsosynpunkt. Detsamma gäller när ett stall, ett annat förvaringsutrymme eller ett hägn ändras på ett sätt som är av väsentlig betydelse från djurskydds- eller djurhälsosynpunkt eller när ett stall, ett annat förvaringsutrymme eller ett hägn som förut har använts för annat ändamål tas i anspråk eller inreds för sådan djurhållning eller djuruppfödning. Vad som sägs om stall, annat förvaringsutrymme och hägn gäller även del av stall, del av annat förvaringsutrymme samt del av hägn.

Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15, saknr L100)

1 kap. 13 § Liggytor ska hållas rena och torra samt vara anpassade efter djurslag och stallklimat (termisk komfort).

1 kap. 35 § Endast djur som är lämpade för utevistelse under den kalla årstiden får hållas som utegångsdjur. En ytterligare förutsättning är att de yttre förhållandena såsom terräng och markbeskaffenhet är lämpliga för djuren.

1 kap. 36 § Utegångsdjur ska under den kalla årstiden när betestillväxt inte sker ha tillgång till ligghall eller annat stall som ger dem skydd mot väder och vind samt en torr och ren liggplats. *Allmänna råd till 1 kap. 36 §*

En ligghall för utegångsdjur bör bestå av tre väggar och tak. Den öppna långsidan bör i normalfallet ha söderläge. Om en ligghall inte har en öppen långsida bör den ha flera öppningar för att undvika att ranghöga djur hindrar övriga djur från att gå in eller ut ur ligghallen.

1 kap. 37 § Utan hinder av 36 § får utegångsdjur i besättningar, som är anslutna till ett kontrollprogram för utegångsdjur, hållas i enlighet med kontrollprogrammet. kontrollprogram: ett program som tagits fram i syfte att säkra en god djuromsorg och som är godkänt av Jordbruksverket, samt är knutet till en bestämmelse i denna författning,

Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning. (DFS 2007:6, Saknr L101)

3 kap. Byggnader och förvaring
Allmänna krav

1 § Vid en anläggning där hästar hålls under den kalla årstiden ska alla hästar samtidigt kunna beredas utrymme i stall.

8 § Liggytorna ska ge god liggkomfort och vara försedda med strö eller vara konstruerade på ett sätt som ger motsvarande komfort. Liggytorna ska hållas torra och rena. Strömedel ska vara av lämplig typ och ha god hygienisk kvalitet.

5 kap. Rastning och utevistelse

9 § Endast hästar som är lämpade för utevistelse under den kalla årstiden får hållas som utegångshästar. En ytterligare förutsättning för att hålla utegångshästar är att de yttre förhållandena såsom terräng och markbeskaffenhet är lämpliga för hästarna.

Allmänna råd till 5 kap. 9 §

Hästar som ska hållas som utegångshästar bör, för att utveckla en lämplig härrem, vänjas vid utevistelsen i god tid före den kalla årstiden.

10 § Utegångshästar ska under den kalla årstiden när betestillväxt inte sker ha tillgång till ligghall eller annat stall som ger dem skydd mot väder och vind samt en torr och ren liggplats.

Allmänna råd till 5 kap. 10 §

En ligghall för utegångshästar bör ha en öppen sida eller flera större öppningar för att undvika att ranghöga hästar hindrar övriga hästar från att gå in eller ut ur ligghallen. Den öppna sidan och större öppningar bör i normalfallet ha söderläge.

4. Kontrollprogrammet för utgångsdjur – nötkreatur

Regeringen gav år 2006 dåvarande Djurskyddsmyndigheten i uppdrag att i samarbete med berörda myndigheter och organisationer, utvärdera djurskyddet för utgångsdjur. Som ett steg i detta gav Djurskyddsmyndigheten ekonomiska medel till forskningsprojekt där utgångsdjur skulle studeras (Jordbruksverket, 2007). Dessutom infördes 2010 en ny paragraf i SJVFS 2010:15 första kapitel, paragraf 37. Denna paragraf möjliggjorde dispens från ligghallskravet om djurägaren valde att vara med i ett av Jordbruksverket godkänt kontrollprogram för utgångsdjur. För nötkreatur togs då fram ett program av Sveriges Nötköttsproducenter och Svenska Djurhälsovården (SvDHV) vid namn "Kontrollprogrammet Utegångsdjur utan ligghall, nötkreatur" även i muntligt tal kallat "Utegångsprogrammet". Syftet med kontrollprogrammet är att besättningen ska ha tillräckligt goda förutsättningar för att kompensera avsaknad av ligghall (Jordbruksverket, 2013b).

För att gå med i kontrollprogrammet lämnar man in ansökan och djurägarförsäkran till SvDHV där man förbinder sig att följa de villkoren som programmet ställer. Med ansökan ska två dokument bifogas, ett intyg från länsstyrelsen att det inte finns några kända brister avseende djurskyddet hos besättningen man söker för, och en åtgärdsplan upprättad i samarbete med veterinär för att hålla djuren fria från lusangrepp (SvDHV, 2013a). Alla dokumenten insändes till SvDHV, som därpå gör ett anslutningsbesök, vilket hösten 2013 kostar 3500 kronor (SvDHV, 2013a). Därefter fattar Jordbruksverket utifrån informationen beslut om besättningen blir godkänd för anslutning. Beslutar Jordbruksverket att besättningen blir godkänd betalar djurägaren en årlig kostnad som kontrollorganisationen bestämt (Jordbruksverket, 2013b). Kostnaden för vintern 2012/2013 var 11 000-20 000 kronor beroende på besättningens storlek (SvDHV, 2013a). Under vintern kontrolleras besättningen av speciellt utbildade bedömare inom SvDHV för att se att resurs- och djurbaserade parametrar är tillfredsställande. Exempel på dessa parametrar är att djurens hull, liggplatsernas renhet och rutiner för avlusning är tillfredsställande (SvDHV, 2013a). Under vinterperioden 2013-2014 är ca 20 nötkreatursbesättningar kopplade till programmet och kommer gå utan tillgång till ligghall (Nilsson, 2013). Detta kan jämföras med att det i Sverige år 2013 finns ca 11 000 dikobesättningar (SCB, 2013).

5. Dispens utan kontrollprogram

Idag finns inget kontrollprogram motsvarande kontrollprogrammet för utegångsdjur- nöt för övriga utegångsdjur. Olika möjligheter finns dock att söka dispens beroende på lagstiftningen djurslaget går under.

5.1 Häst

I Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om hästhållning (DFS 2007:6, Saknr L101) finns att läsa:

”7 kap. Övriga bestämmelser

1 § Om det finns särskilda skäl kan Djurskyddsmyndigheten medge undantag från bestämmelserna i dessa föreskrifter.”

Det vill säga, Jordbruksverket kan medge undantag från föreskrifterna om det finns särskilda skäl som inte i föreskrifterna redan tas hänsyn till. Exempel på dessa kan vara att den enskilde drabbas av otillbörliga konsekvenser, att myndigheten har försatt den enskilde i en situation denne inte kan råda över eller att föreskriftens syfte kan uppnås på ett alternativt sätt. Dessa skäl prövas då i enskilda ärenden där det avgörs om det är rimligt att medge undantag (SJV, FörvR 6).

Ett exempel på ett mer ovanligt fall av dispens från ligghallskravet på häst är gotlandsrussen på Lojsta hed på Gotland. Där är avsikten att gotlandsrussen ska bevaras i sin naturliga ursprungsmiljö och dispens från ligghallen på så sätt ska ses ur ett historiskt perspektiv. Russen hade tidigare dispens ett år i taget, men har från 2011 en dispens som sträcker sig i fem år. I samarbete med Hushållningssällskapet har tillsyningsmannen och sambetesföreningens ordförande arbetat fram en skötselplan. Skötselplanen inkluderar bland annat tillsyn av naturligt skydd och liggplatser samt två veterinärbesök vintertid (Amér, 2012).

5.2 Nöt, får, getter, gris

I Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m. (SJVFS 2010:15, Saknr L100) anges följande:

”1 kap. Övriga bestämmelser

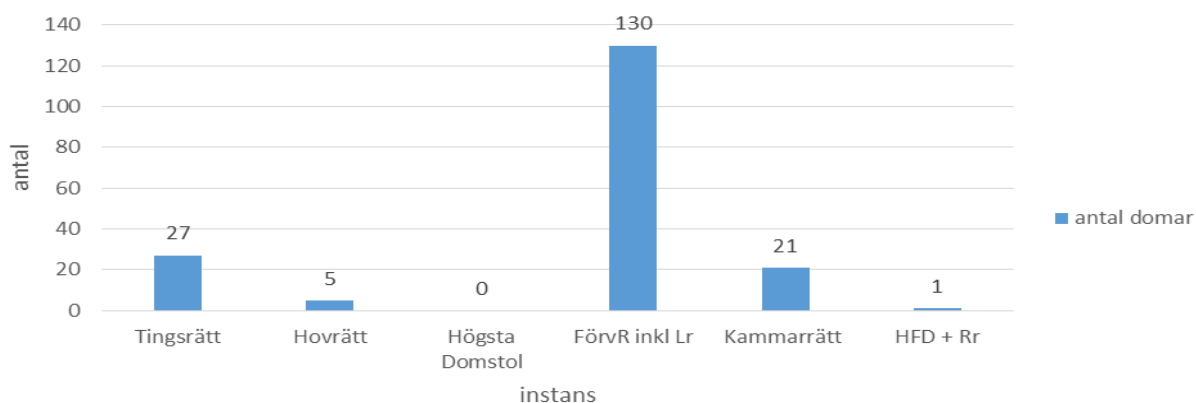
39 § Om det finns särskilda skäl kan Jordbruksverket medge undantag från bestämmelserna i denna författning.

Första stycket gäller inte sådana bestämmelser där djurhållning får ske på annat sätt i enlighet med ett kontrollprogram som är i drift. Från sådana bestämmelser kan Jordbruksverket endast medge undantag om det är nödvändigt som en följd av oförutsedda extraordinära omständigheter.”

6. Resultat

Materialet till denna studie kommer från domar och åtalsanmälningar som hämtats via juridiska förlaget JP Infonets djurdatabas ”Djurnet”, eller har uthämtats via de olika länsstyrelserna. JP Infonets databas visar varje dom i högsta instans, vilket innebär att inga av domarna återkommer i lägre instanser. Summan av antalet domar med i analysen blev totalt 184 stycken, varav tingsrätt 27 st., hovrätt 5 st., högsta domstol 0 st., förvaltningsrätt 130 st., kammarrätt 21 st. och högsta förvaltningsdomstolen 1 st. Resultatet av den insamlade informationen behandlas här nedan, början med en övergripande del, varpå resultat från del 1 och del 2 följer.

I figur 1 redovisas totala antalet genomgångna domar i respektive instans. Skillnader visade sig finnas mellan de olika instanserna, där antalet domar var flest i förvaltningsrätterna. I högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen återfanns inga domar gällande ligghall. Däremot återfanns en dom i det som tidigare var högsta förvaltningsdomstolen, dvs. regeringsrätten.

Figur 1. Antalet domar inkluderande ligghall och utgångsdjur i respektive instans åren 2007-2013. Totalt antal domar är 184 stycken varav tingsrätt 27, hovrätt 5, högsta domstol 0, förvaltningsrätt (inkl. länsrätt) 130, kammarrätt 21 och högsta förvaltningsdomstol (inkl. regeringsrätt) 1.

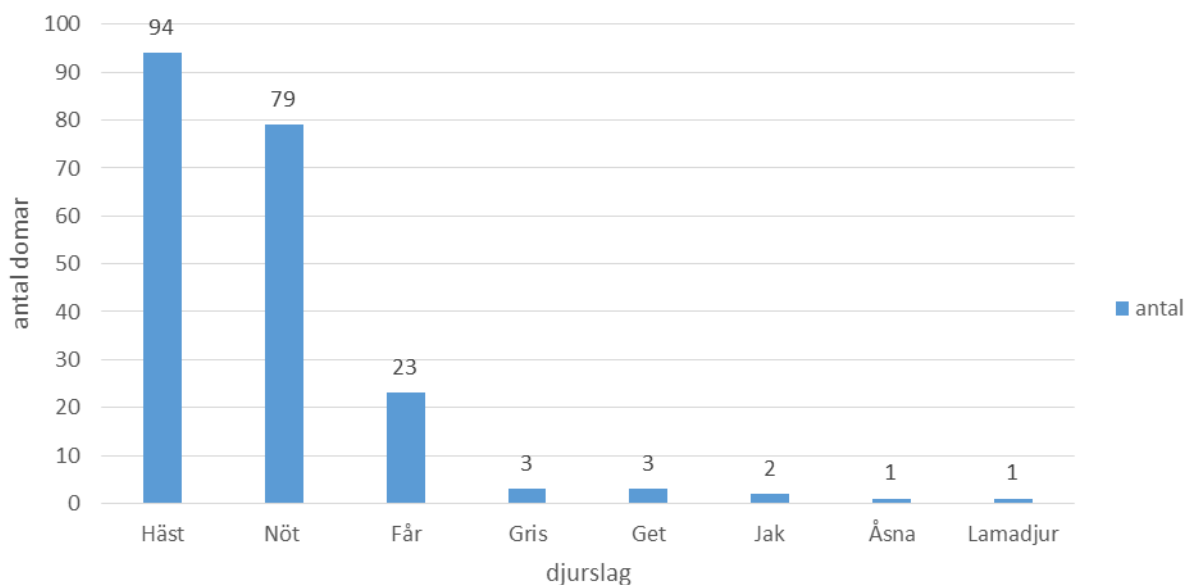
Tabell 1. visar samtliga domar inkluderande ligghall fördelade på åren 2007-2013. I förvaltningsrätterna kan ses en väsentlig ökning i antalet domar under år 2011 och 2012.

År	TR	HovR	FörvR+LR	KR	HFD+RR	Totalt
2007	0	1	0	3	0	4
2008	4	1	0	5	0	10
2009	5	0	2	4	1	12
2010	4	2	18	2	0	26
2011	2	1	49	2	0	54
2012	9	0	43	5	0	57
2013	3	0	18	0	0	21
Totalt	27	5	130	21	1	184

6.1 Del 1. Domar

6.1.1 Skillnader mellan djurslag

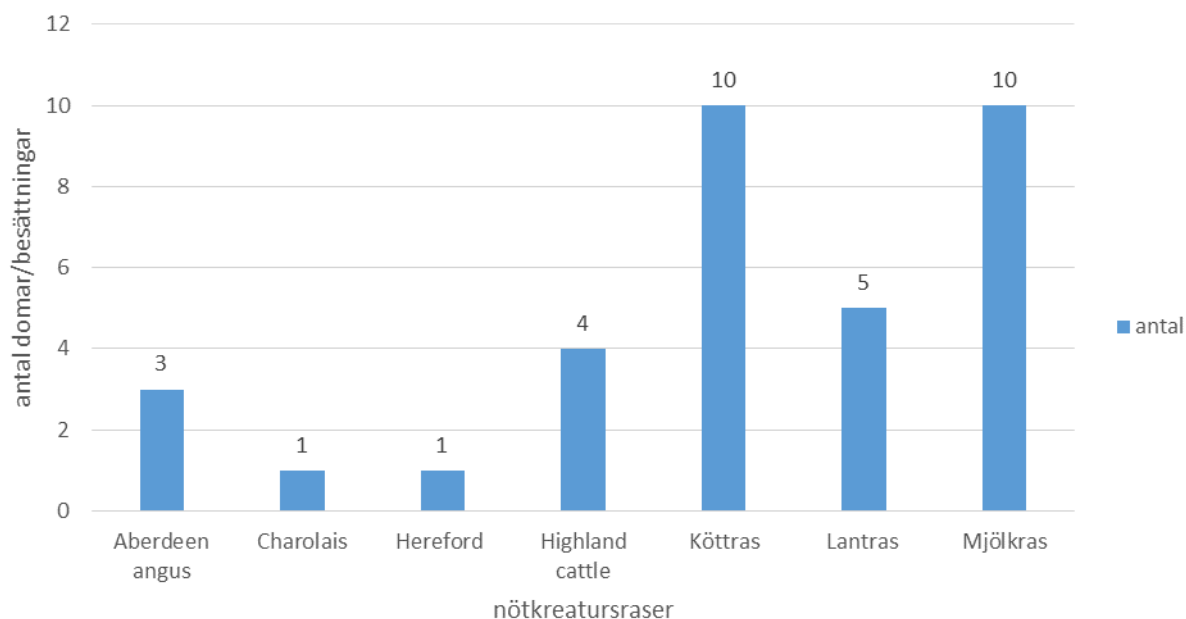
Figur 2 visar djurslagen representerade i de genomgångna domarna. Flera domar har inkluderat fler än ett djurslag, vilket resulterat att det totala antalet hanterade djurslag (206 st.) överstiger antalet domar (184 st.). Djurslagen häst och nötkreatur förekommer oftast i domarna. Tillsammans motsvarar de 84 % av domarna (vardera häst: 46 % och nöt: 38 %), därefter kommer får (11 %).

Figur 2. Antalet domar i alla instanser som behandlar ligghall under åren 2007-2013, fördelat på de i domarna representerade djurslag. Totalt är åtta olika djurslag representerade i de olika domarna, varav häst 94 st., nöt 79 st., får 23 st., gris 3 st., get 3 st., jak 2 st., åsna 1 st. och lamadjur 1 st.

I figur 3 visas de nötkreatursraser som representerats i alla instanser. Antalet raser registrerades per besättning/dom. Av det totala antalet domar inkluderande nötkreatur (79 st.) beskrev under hälften av domarna (34 st.) ras- eller grupptillhörighet. Raserna highland cattle och aberdeen angus är de två raser som är mest frekvent förekommande.

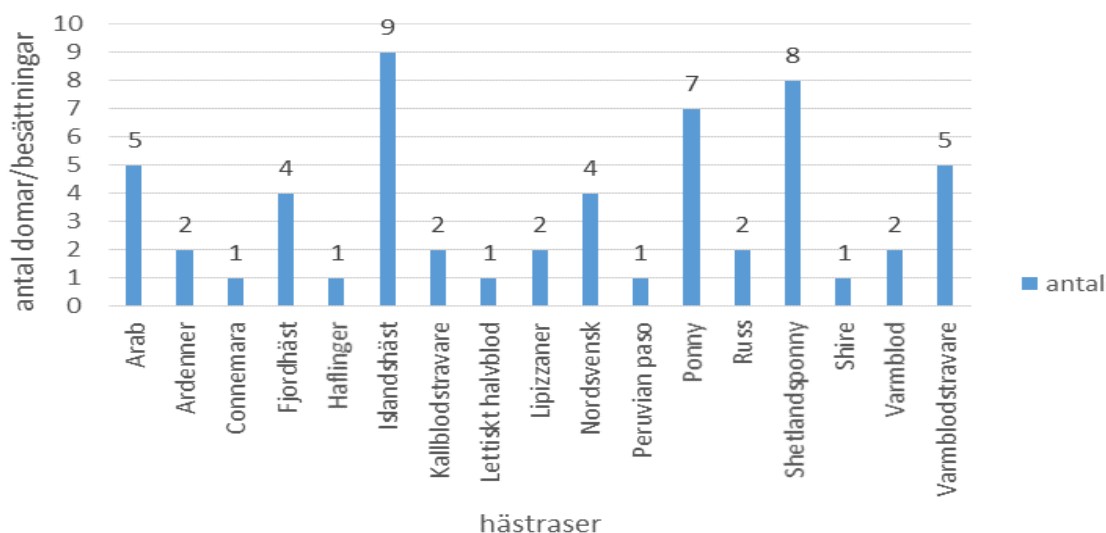
Ett större antal av domarna beskrev inte ras utan benämnde dem till en viss gruppindelning eller kategorier, så som i "köttras", "lantras" eller "mjölkras". Om man ser till antalet i vardera gruppen är det lika stort antal domar för köttraser som mjölkras, och färre på lantras. Adderar man däremot övriga raserna som nämnts så som aberdeen angus, charolais, hereford och highland cattle ger detta kategorin köttras ytterligare nio domar. Vilket resulterar i att kategorin köttras nästan har dubbelt så många ärenden jämfört med kategorin mjölkras, och nästan fyra gånger så många ärenden i jämförelse med lantraserna.

Figur 3. Antalet nötkreatursraser beskrivna per dom inkluderande ligghall i alla instanser år 2007-2013. Av de 79 domar där nötkreatur var representerade, framkom ras eller gruppstillhörighet hos 34 domar. Fyra raser inkluderades i domarna; Ytterligare beskrevs tre specifika grupperingar av nötkreatur, vilka inte närmare specificerades (klassificeringarna kötttras, lantras och mjölkras).

Figur 4 redovisar vilka hästraser som är representerade i alla instanser. Antalet raser registrerades per besättning/dom. Av det totala antalet domar inkluderade häst (94 st.), beskrev över hälften av domarna (57 st.) ras eller annan gruppstillhörighet för hästarna. Antalet olika hästraser beskrivna i domarna visade sig vara fler än antalet nötkreatursraser. Resultatet visar att islandshäst och shetlandspanny är de två raser som är vanligast förekommande i domar inkluderande ligghall och utegångsdjur.

Vidare registrerade flertalet av domarna inte en specifik ras utan gruppindelningen/kategorin ponny, vilket inkluderades i diagrammet för att ge en så god helhetsbild som möjligt (jämför med kategorierna kötttras, mjölkras och lantras på nöt). I övrigt är hästraserna representerade i figuren till stor del grupperade i antingen kallblod och/eller ponnyer. Varmbloden är underrepresenterade i domarna, detta trots att raserna varmblodstravare och svenskt varmblod är de raser som i Sverige är störst till antal och utgör ca 50 % av antalet hästar i Sverige (Braam, 2012).

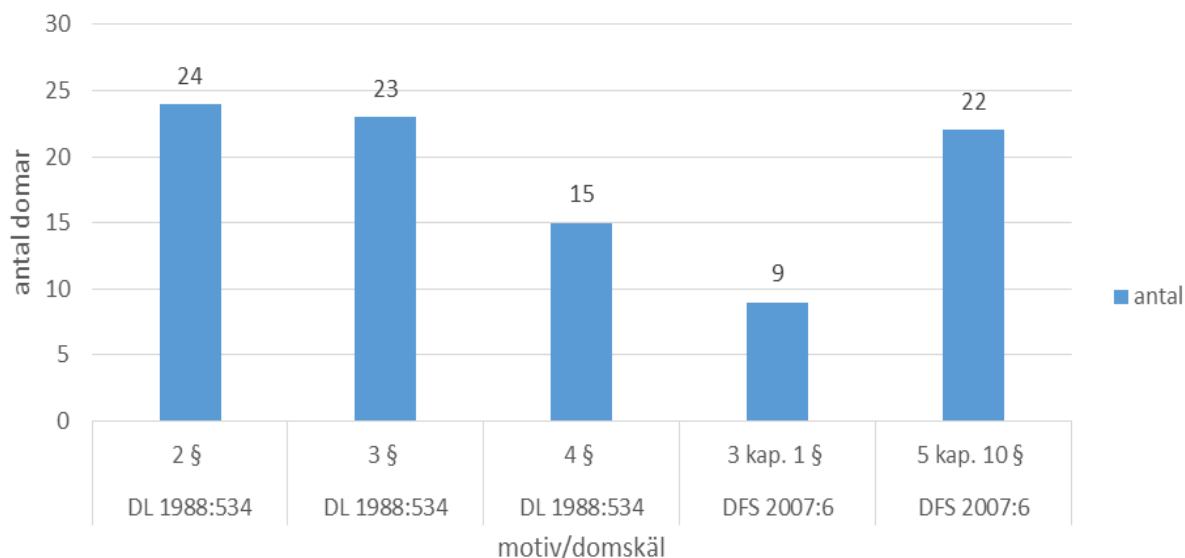

Figur 4 illustrerar antalet hästraser/kategorier beskrivna per dom inkluderande ligghall i alla instanser år 2007-2013. Vanligast förekommande hästras är islandshäst och shetlandspunny. Hästraserna som representerades i domarna bestod framförallt av kallblod och/eller ponny, varmblod var i domarna underrepresenterade.

Flertalet av de raser som i ligghallens första ligghallslagstiftning från 1989 ansågs (och i Danmarks nuvarande lagstiftning anses), som härdiga och undantagna kravet på ligghall är till stor del representerade i domarna. Så som islandshäst, shetlandspunny, highland cattle och aberdeen angus (Jordbruksverket, 2007). Av domarna i förvaltningsrätt beskrev 75 stycken (nära 60 %) den ras eller gruppering hästarna och nötkreaturen ingick i. Detta i motsats till tingsrätt, där knappt 30 % av domarna beskrev tillhörighet.

Vad gäller fårraser var det få domar där ras över huvud taget framgick. De raser som representerades var framförallt gutefår, finullsfår och ostfrisiskt mjölkfår.

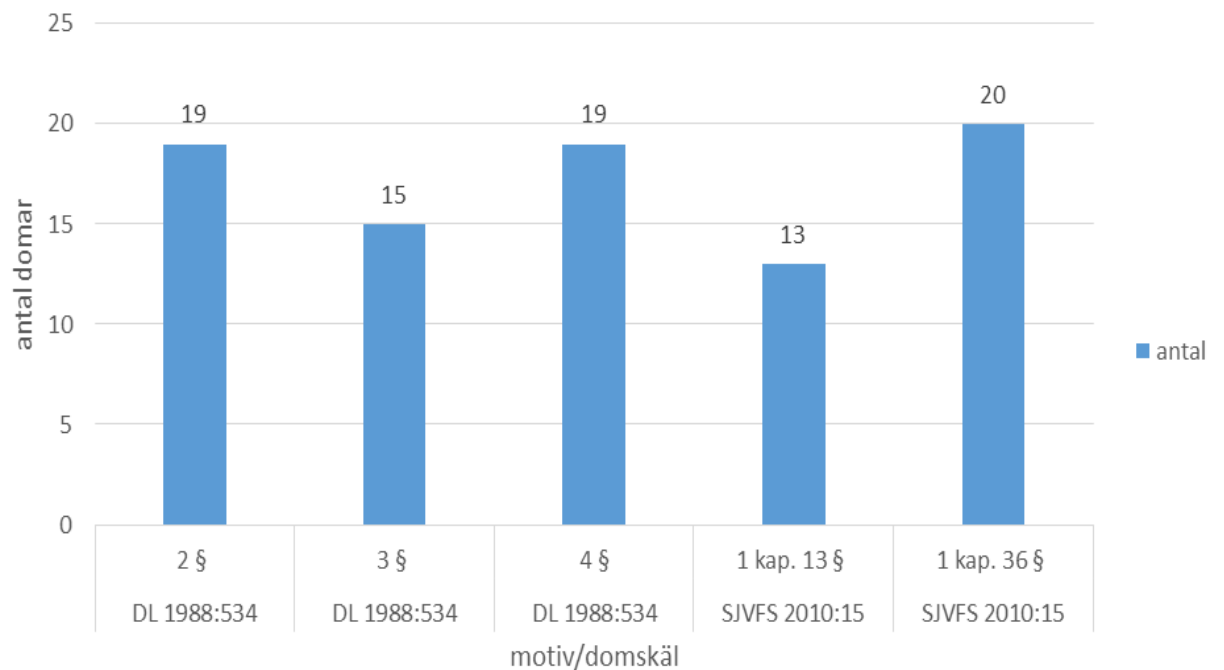
En av frågeställningarna för del 1 var: *Skiljer bedömningarna sig mellan olika djurslag?* Som en del i att svara på frågan studerades de domskäl och motiv i de två grupperna där störst andel material fanns, dvs. häst och nöt. Alla lagar, förordningar, föreskrifter och allmänna råd sammanställdes för varje djurslag och de fem mest frekvent förekommande presenteras i Figur 5. De domar där flera djurslag var representerade räknades inte med i materialet. De fem vanligaste domskälen och motiven presenteras för häst visas i figur 5. Resultatet visade att det var vanligast för häst att domarna stödjer sig på djurskyddslagens 2 § (*Djur skall behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom*) och DL 3 § (*Djur skall ges tillräckligt med foder och vatten och tillräcklig tillsyn. Fodret och vattnet ska vara av god kvalitet och anpassat efter det djurslag som utfodras. Stall och andra förvaringsutrymmen för djur samt hägn ska ge djuren tillräckligt utrymme och skydd. Stall och andra förvaringsutrymmen för djur ska hållas rena*), tillsammans med DFS 2007:6 5 kap. 10 § (*Utegångshästar ska under den kalla årstiden när betestillväxt inte sker ha tillgång till ligghall eller annat stall som ger dem skydd mot väder och vind samt en torr och ren liggplats*).

Figur 5. Motiv och domskäl för domar gällande ligghall och häst år 2007-2013. Vanligast förekommande var Djurskyddslagens 2 § och 3 § tillsammans med DFS 2007:6 5 kap. 10 §.

I figur 6 redovisas de fem vanligaste domskälen och motiven för nöt. Alla lagar, förordningar, föreskrifter och allmänna råd från domarna inkluderades i sammanställningen. Vanligast var att domarna stödjer sig på 1 kap. 36 § (*Utegångsdjur ska under den kalla årstiden när betestillväxt inte sker ha tillgång till ligghall eller annat stall som ger dem skydd mot väder och vind samt en torr och ren liggplats*), därefter kom DL 2 § (*Djur skall behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom*), DL 4 § (*Djur skall hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt*), DL 3 § (*Djur ska ges tillräckligt med foder och vatten och tillräcklig tillsyn. Fodret och vattnet ska vara av god kvalitet och anpassat efter det djurslag som utfodras. Stall och andra förvaringsutrymmen för djur samt hägn ska ge djuren tillräckligt utrymme och skydd. Stall och andra förvaringsutrymmen för djur ska hållas rena*) och SJVFS 1 kap. 13 § (*Liggytor ska hållas rena och torra samt vara anpassade efter djurslag och stallklimat (termisk komfort)*).

I förhållande till de fem vanligaste domskälen och motiven som domarna stödjer sig på, kom på sjätte plats DF 3 § (*Inredning i djurstallar och i andra förvaringsutrymmen för djur samt utrustning i hägn skall vara utformad så, att den inte tillfogar djuren skador eller medför risk för djurens hälsa. Inredning och övrig utrustning får inte hindra djuren att bete sig naturligt, otillbörligt inskränka deras rörelsefrihet eller annars verka störande på dem*) som enbart fem domar stödde sig på.

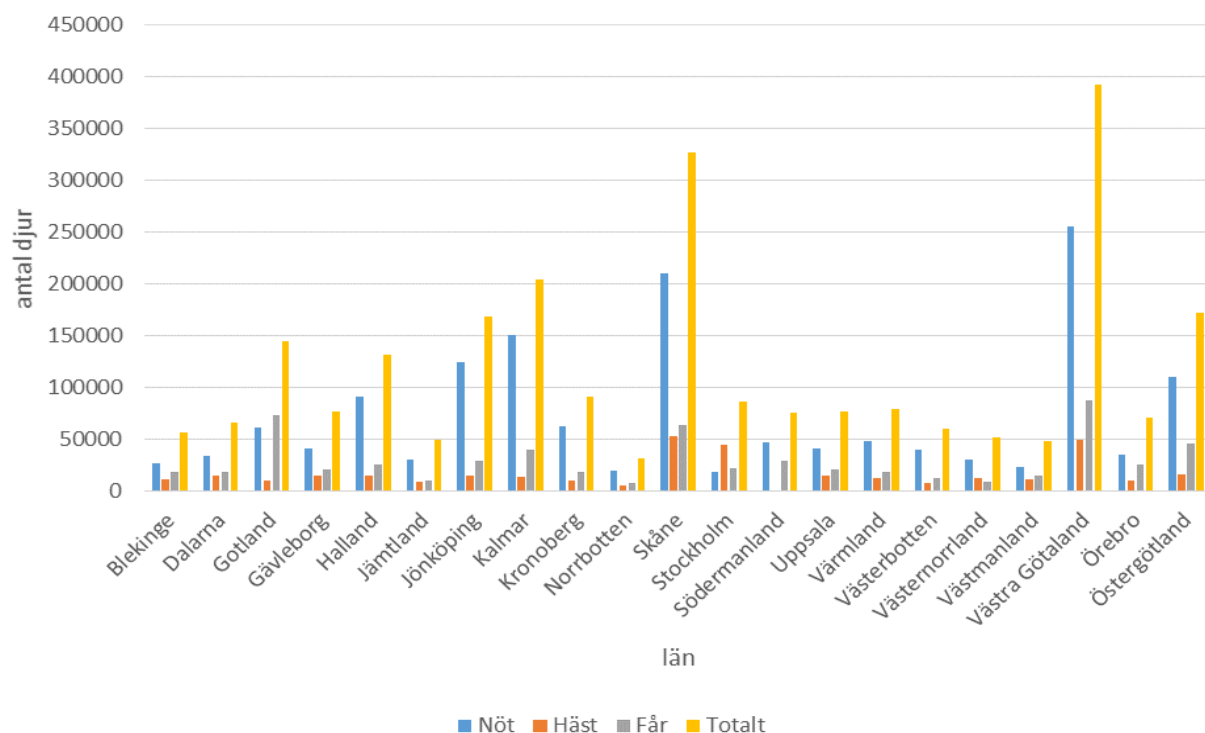
Figur 6. Motiv och domskäl för domar gällande ligghall och nötkreatur år 2007-2013. Vanligast förekommande är 1 kap. 36 § i SJVFS 2010:15 respektive Djurskyddslagens 2 § och 3 §.

Skillnaden mellan antalet domskäl och motiven för häst respektive nöt visade sig vara små. Vad gäller medelantalet för antalet motiv i form av lagar förordningar, föreskrifter/allmänna råd var de för nöt ca 1,6 (124/79) domar medan för häst 1,9 (161/86).

6.1.2 Geografiska skillnader – länsstyrelse och domstol

6.1.2.1 Länsstyrelse

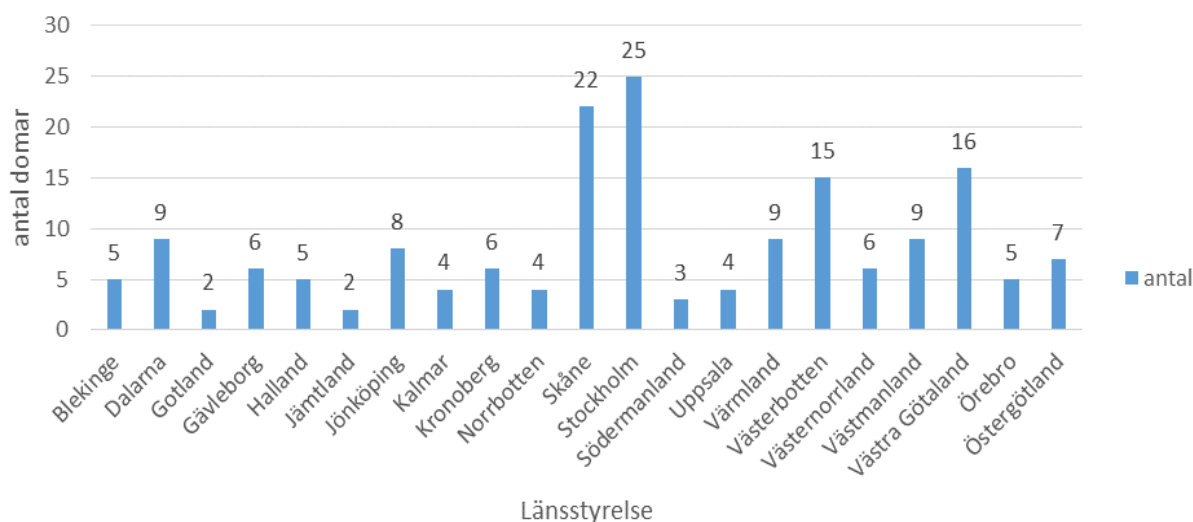
Figur 7 illustrerar de tre vanligast förekommande djurslagen i domar gällande ligghall (nöt, häst, får) i förhållande till det totala antalet djur per län. Detta för att bättre kunna sätta antalet domar per län och länsstyrelse i sitt sammanhang. Västra Götaland och Skåne framträder tydligt med stort antal av dessa tre djurslag.

Figur 7. Antalet djur (nöt, häst respektive får samt totalantal) per län år 2012. Västra Götaland och Skåne är länen med flest antal av nämnda djurslag. Siffror tagna från SCB, Jordbruksstatistisk årsbok 2013.

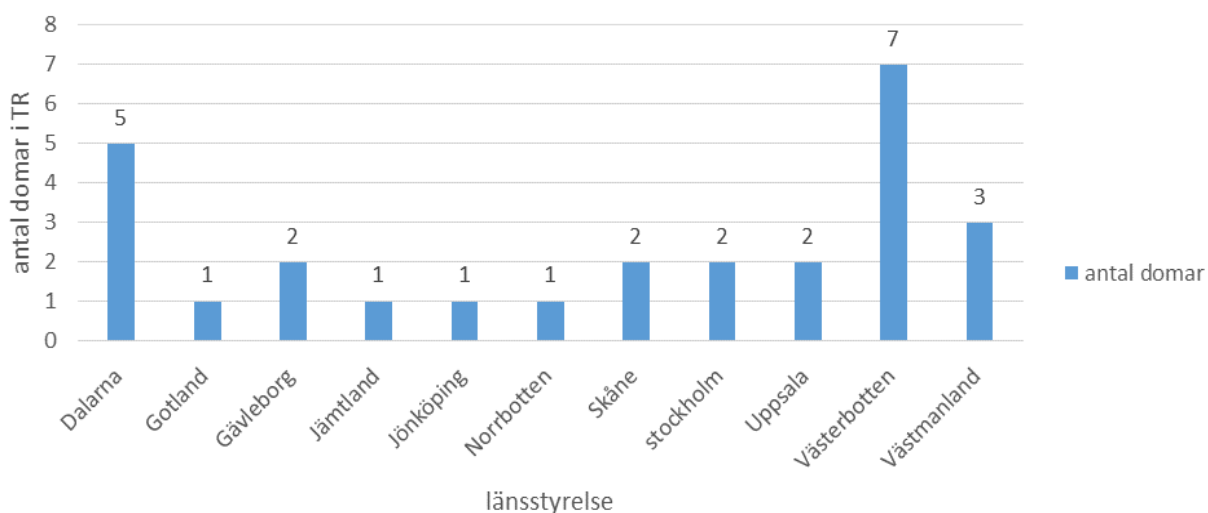
Figur 8 visar antalet domar per länsstyrelse i alla instanser. I figuren kan utläsas att fyra länsstyrelser sticker ut i högt antal domar, Stockholm (25 st.), Skåne (22 st.), Västra Götaland (16 st.) och Västerbotten (15 st.). Två av länen med högst antal djur enligt Figur 7, såsom Skåne och Västra Götaland är representerade bland länen med flest antal domar. Stockholm sticker därmed ut som ett län med många domar trots förhållandevis litet totalt antal av relevanta djurslag.

Även antalet domar per större geografiskt område i Sverige beräknades. Resultatet gav 75 stycken domar i Götaland, 64 stycken i Svealand och 33 stycken i Norrland. Vilket innebär att enbart ca en sjättedel av ligghallsdomarna återfinns i Norrland.

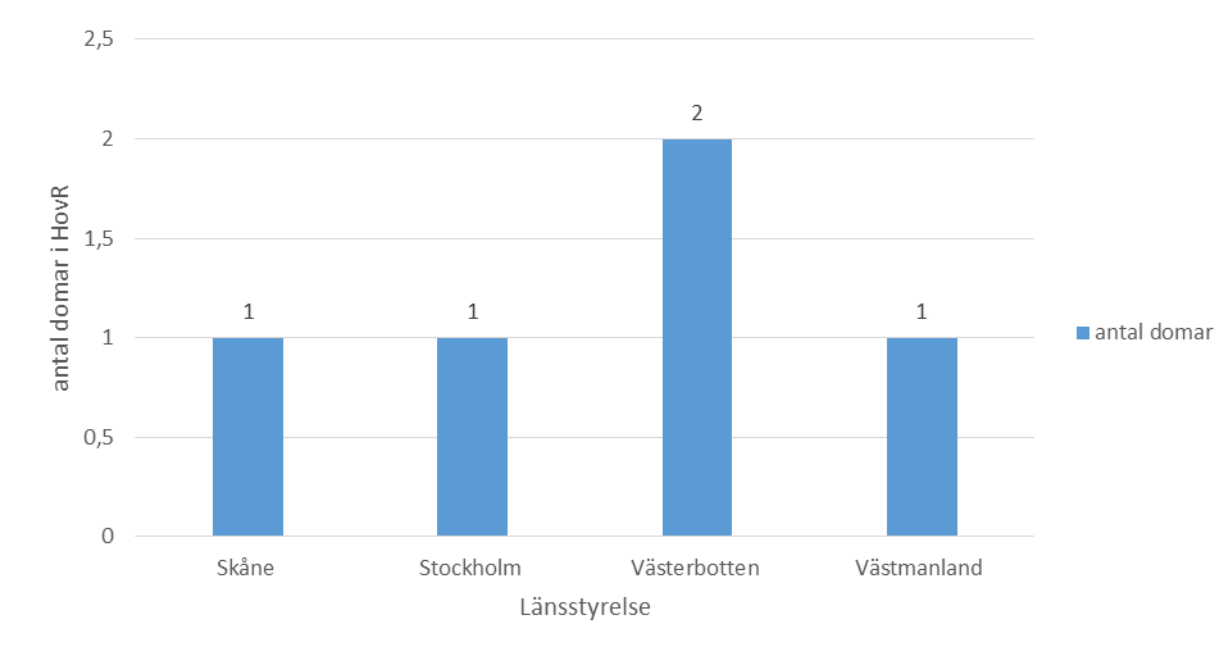
Figur 8. Antalet domar inkluderande ligghall per länsstyrelse i alla instanser år 2007-2013. Länen med störst antal djur enligt Figur 7 (Västra Götaland och Skåne) är två av de tre länsstyrelserna med högst antal domar. Den tredje, Stockholm, sticker ut med högt antal domar trots lågt totalt antal djur.

I figur 9 visas antalet domar per länsstyrelse i tingsrätt. Av figuren kan läsas ut att Västerbotten står för flest antal domar, sju stycken motsvarande ca 26 % av alla domar. Dalarnas länsstyrelse följer med 5 domar. Resterande län i figuren har 1-3 domar vardera. Övriga länsstyrelser, ej representerade i figuren, har inga domar registrerade i instansen.

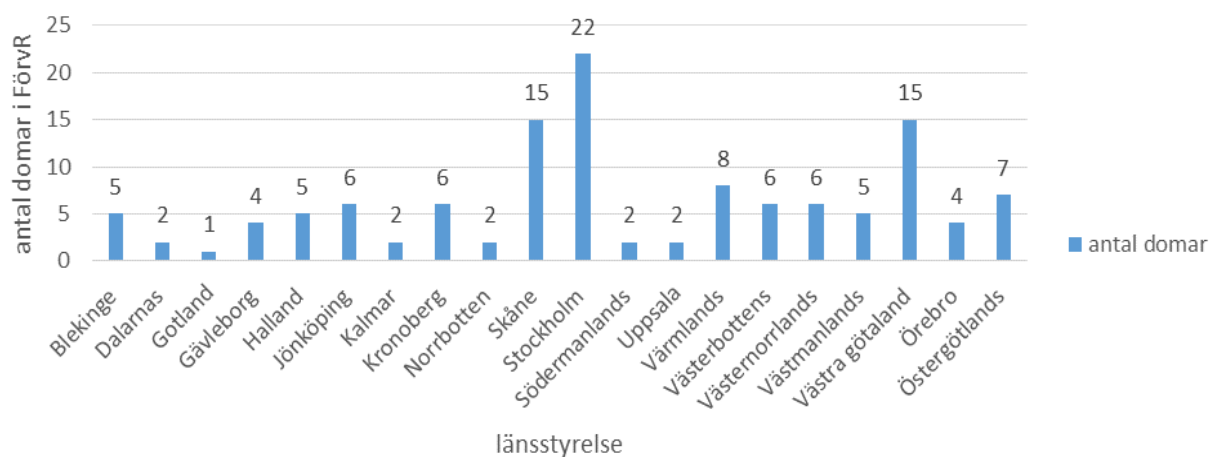
Figur 9. Antal domar inkluderande ligghall per länsstyrelse i tingsrätt år 2007-2013. Högst antal domar har Västerbotten (7 st.), Dalarna (5 st.) och Västmanland (3 st.). Resterande länsstyrelser ej representerade i figuren har inga domar i instansen.

Figur 10 redovisar antal domar per länsstyrelse i hovrätt. I figuren går att utläsa att Västerbotten (som även har flest antal domar i tingsrätt) har flest antal domar i hovrätt. Därefter är Skåne, Stockholm och Västmanland representerade med 1 dom var.

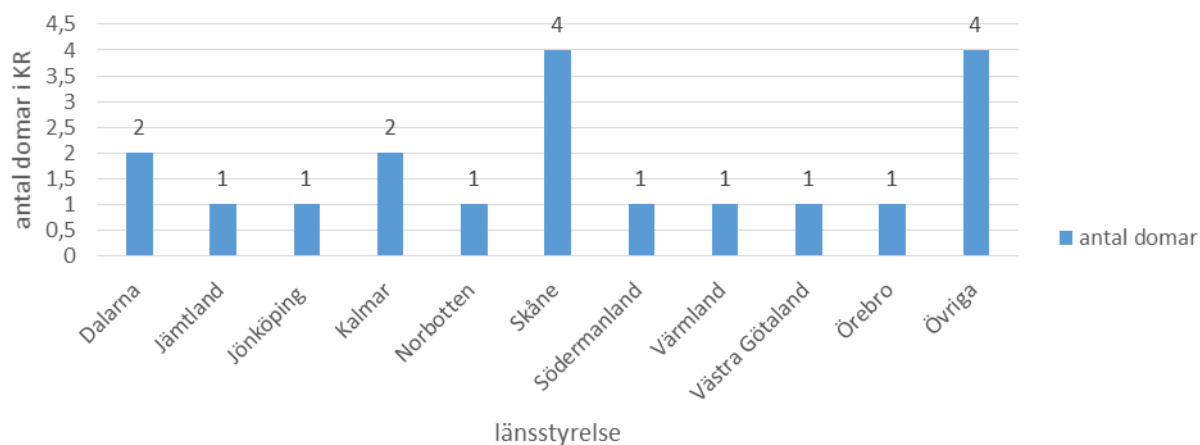
Figur 10. Antal domar inkluderande ligghall per länsstyrelse i hovrätt år 2007-2013. Högst antal domar kommer ursprungligen från Västerbottens länsstyrelse, men det ska noteras att totalantalet domar i landet på hovrättsnivå gällande ligghallar endast är 5 stycken.

I figur 11 redovisas antal domar per länsstyrelse i förvaltningsrätt. Av Sveriges 21 länsstyrelser är 20 representerade i instansen. Jämtlands länsstyrelse är den länsstyrelse som ej är representerad bland domarna i förvaltningsrätt. Av de totalt 130 överklagade domarna i förvaltningsrätt fick 19 av fallen helt eller delvis bifall på överklagan till förvaltningsrätten, vilket motsvarar ca 14 %. Enbart ett fall av de 130 domarna i överklagades av länsstyrelsen. De överklagade domar i förvaltningsrätten där bifall erhöles i nästa instans kom ursprungligen från följande länsstyrelser: Skåne 5, Västra Götaland 3 (varav en av dessa var länsstyrelsen Västra Götaland som själv överklagades och fick bifall), Dalarna 2, Värmland 2, Örebro 2, Stockholm 2, Halland 1, Uppsala 1, Västmanland 1.

Figur 11. Antal domar inkluderande ligghall per länsstyrelse i förvaltningsrätt år 2007-2013. Av Sveriges 21 länsstyrelser är 20 representerade i instansen. Flest antal överklagade domar i förvaltningsrätterna kommer ursprungligen från Stockholm, Skåne och Västra Götalands länsstyrelse. Av det totala antalet överklaganden (130) fick 14 % bifall, varav en gällde en länsstyrelse (Västra Götaland) som överklagade, medan resterande bifall gick till enskild person.

Figur 12 visar antal domar per länsstyrelse i kammarrätt. Störst antal domar återfinns från länsstyrelsen i Skåne. Åtta av domarna i kammarrätt överklagades av myndighet varav länsstyrelserna representerades av Jönköping (1 st.), Västra Götaland (1 st.), Skåne (2 st.) och Dalarna (1 st.). Övriga överklagande myndigheter var SJV, Djurskyddsmyndigheten och Miljöförbundet Blekinge Väst. Sex av de åtta överklagande myndigheterna fick bifall på sin överklagan till kammarrätt.

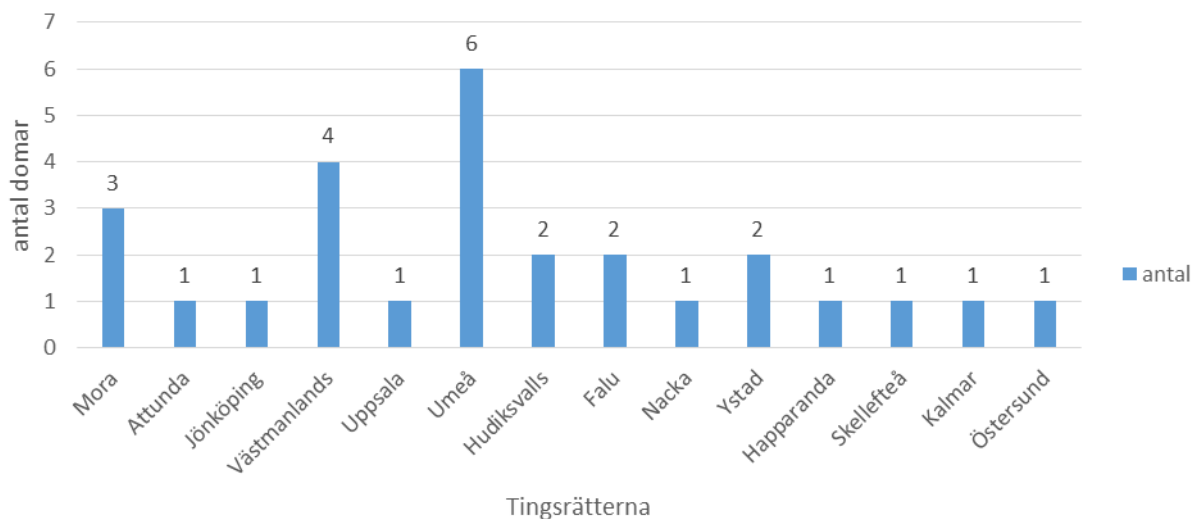

Figur 12. Antal domar inkluderande ligghall per länsstyrelse i kammarrätterna år 2007-2013. Flest antal domar kommer från länsstyrelsen i Skåne län. Kategorin "Övriga" inkluderar en dom av vardera: Miljöförbundet Blekinge Väst, Miljö- och byggnämnden i Piteå, Miljönämnden i Helsingborgs stad, Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Kristianstad kommun.

I högsta förvaltningsdomstolen återfinns en dom. Denna kom ursprungligen från länsstyrelsen i Örebro.

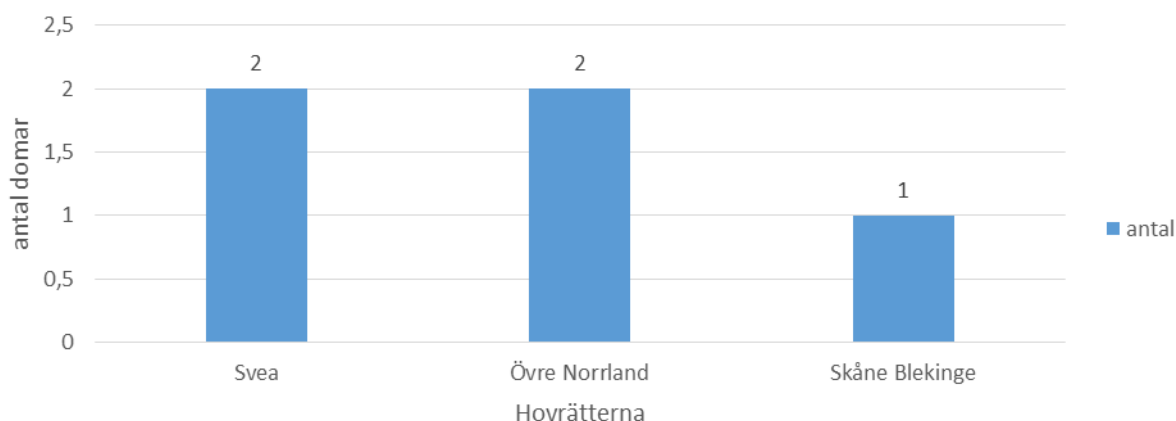
6.1.2.2 Domstol

I figur 13 visas antalet domar innehållande ligghall som de olika tingsrätterna behandlat. Flest antal domar står Umeå tingsrätt (6 st.) för åtföljt av Västmanlands- (4 st.) och Mora tingsrätt (3 st.).

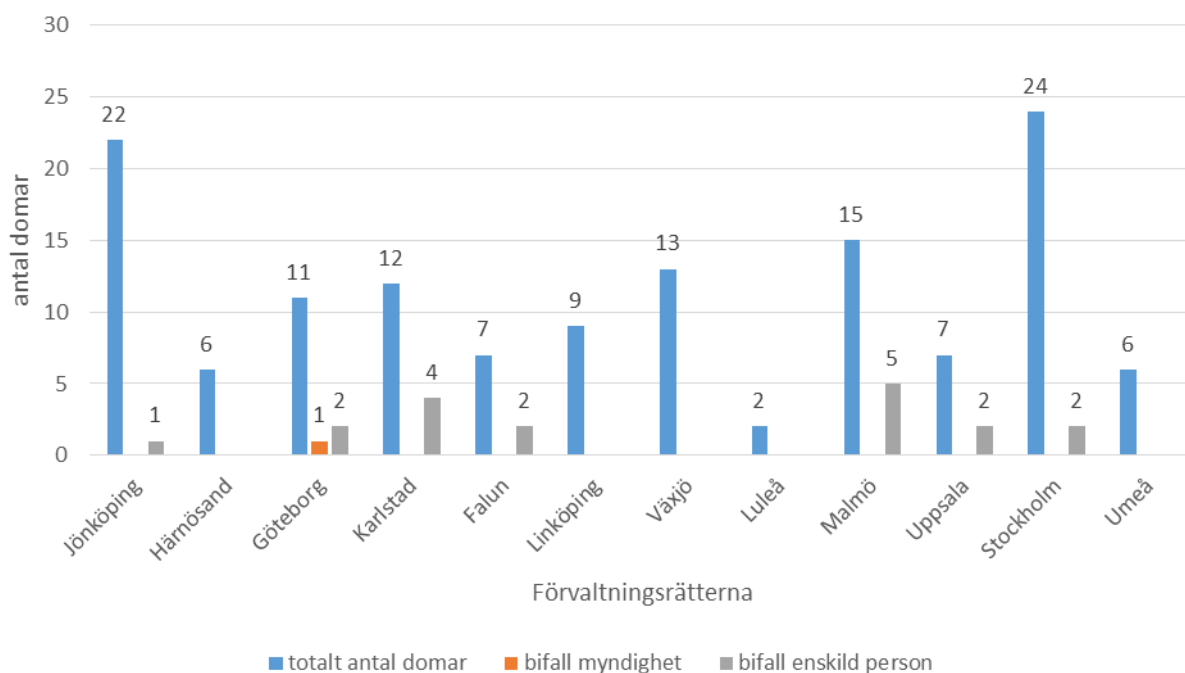
Figur 13. Antalet domar inkluderande ligghall per tingsrätt år 2007-2013. Umeå, Västmanland och Mora tingsrätt hanterade flest ärenden under aktuella tidsperioden.

Figur 14 redovisar antalet domar inkluderande ligghall i de tre medverkande hovrätterna. Baserat på antal domar i hovrätt är spridningen stor över Sverige. Materialet är dock litet. I likhet med flest antal domar i tingsrätt (Umeå) är Övre Norrlands hovrätt en av de hovrätterna med högst antal domar, tillsammans med Svea hovrätt.

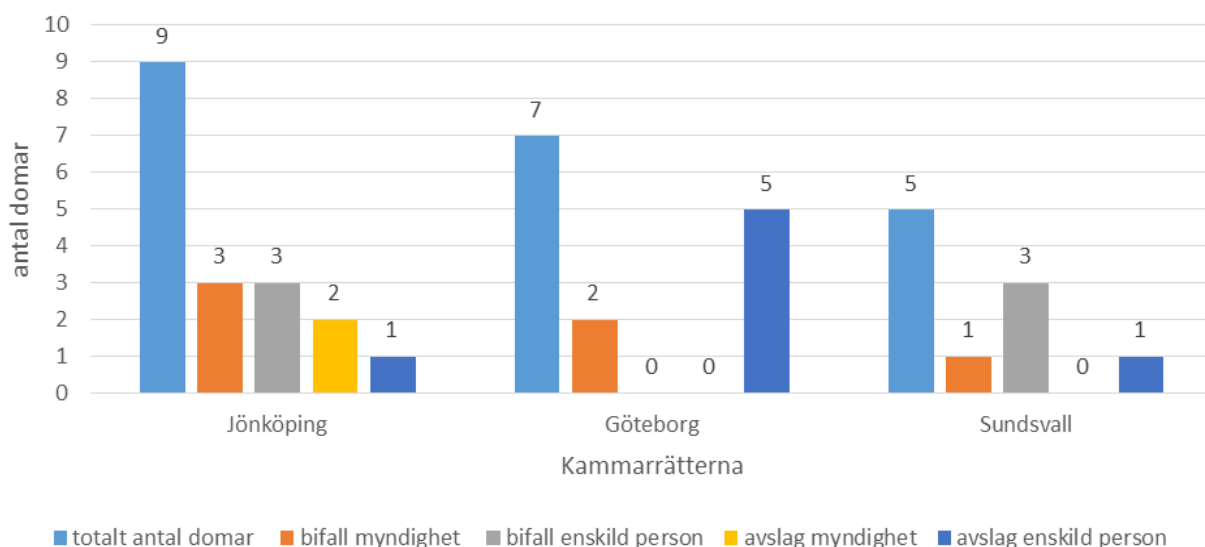
Figur 14. Antalet domar inkluderande ligghall per medverkande hovrätt år 2007-2013. Svea hovrätt och Övre Norrlands hovrätt har under perioden behandlat flest antal ärenden inkluderande ligghall. Totalantalet domar i denna instans är dock lågt; 5 i riket som helhet.

I figur 15 redovisas totalantalet domar såväl som antalet bifall för den överklagande parten hos de olika förvaltningsrätterna, med länsrätterna inkluderade. Alla Sveriges förvaltningsrätter är representerade. Störst antal överklagade domar i förvaltningsrätterna återfinns hos Stockholm och Jönköping. Enbart en myndighet fanns som överklagande part i förvaltningsrätt, vilken var Västra Götalands länsstyrelse, som också fick bifall på sin överklagan. Resterande bifall (18 stycken) gavs åt enskild person, där Malmö och Karlstad är de förvaltningsrätterna som gett flest bifall. Totalt bifölls 15 % av överklagandena i ligghallsärenden hos förvaltningsrätten.

Figur 15. Antalet domar inkluderande ligghall och bifall i de olika förvaltningsrätterna år 2007-2013, med länsrätterna inkluderade. Stockholm och Jönköpings förvaltningsrätt är de förvaltningsrätterna som främst behandlat domar inkluderande ligghall. Malmö och Karlstad har flest domar där bifall gets åt enskild person. En myndighet har överklagat till förvaltningsrätt, Västra Götalands länsstyrelse, som fick bifall på sin överklagan.

Figur 16 visar totalantalet domar såväl som antalet bifall för den överklagande parten hos de olika kammarrätterna. Av Sveriges fyra kammarrätter representeras alla förutom Stockholms kammarrätt. Totalt antal domar återfunna i instansen är 21, där flest antal överklagade domar återfinns hos Jönköpings kammarrätt. I kammarrätten återfanns 12 domar (motsvarande 57 %) som helt eller delvis fått bifall på sin överklagan. Åtta av 21 domar i kammarrätten överklagades av myndighet och resterande av enskild person. Två av myndigheternas åtta överklaganden fick avslag. Flest antal bifall till enskild person återfanns i Sundsvalls kammarrätt.

Figur 16. Antalet domar och bifall i de olika kammarrätterna år 2007-2013. Jönköpings kammarrätt har behandlat flest domar inkluderande ligghall och utegångsdjur. Flest bifall till enskild person har getts ifrån Sundsvalls och Jönköpings kammarrätt.

I regeringsrätt/högsta förvaltningsdomstolen återfanns enbart en dom, vilken behandlades av regeringsrätten i Stockholm. Regeringen avtog i domen den klagande, länsstyrelsen i Örebro län, i sin överklagan mot den enskilde person som kammarrätten valt att häva djurförbud mot. I motivet till domen kan läsas att kammarrätten belyser att nötkreaturen i fråga ej haft dålig hälsa under eller efter tidpunkten för föreläggandena (mål nr 7005-08).

6.1.3 Nötkreatur utan vare sig ligghall eller anslutning till kontrollprogram

I sammanställningen av del 1 framkom inte några konkreta fall där en djurägare tillgodosatt alla kontrollpunkter inom utegångsprogrammet utan att vara ansluten. Därmed framgick det inte om det finns besättningar som i praktiken uppfyller motsvarande krav men ändå varit tvungna att ordna ligghall. Vilket är vad det bör, då det i ett kontrollprogram inte är djurägaren som avgör huruvida punkterna är uppfyllda eller ej, utan en utomstående expertkontrollant som gör extra kontroller och därmed kan möjliggöra ett bättre förebyggande djurskyddsarbete. I del 2 återfanns emellertid en åtalsanmälan (nr 282-9111-2012) där djurägaren poängterade att de ansåg sig uppfylla alla punkter i utegångsprogrammet utan att vara anslutna. Denna åtalsanmälan tillhörde däremot som nämnt del 2 och var således en av de domarna som ogillades av åklagare, och alltså inte gick vidare till domstol. Likväl är det inte heller här djurägaren själv som ska avgöra om punkterna i programmet är uppnådda, utan en expertkontrollant.

Vidare påträffades ett fall i förvaltningsrätten där utegångsprogrammet används som ett motiv till att ej behöva ha ligghall. Exemplet på detta är en dom (15716-10, 16221-10) från 2011 vid förvaltningsrätten i Malmö man i domskälen anger följande:

”Den återstående frågan för förvaltningsrätten att ta ställning till blir därmed om djuren varit utsatta för lidande genom brister vad avser torra och rena liggytor innefattande brister relaterade till beteshagens ligghall. Rätten noterar i detta sammanhang att det normalt fodras att djur av aktuellt slag har tillgång till ligghall, men att det finns möjlighet

att söka dispens för detta, innebärande att tillgång till ligghall inte kan ses som ett absolut krav vid djurhållning av förevarande slag.”.

Ovanstående dom gällde framförallt huruvida djuren var utsatta för lidande i den grad att omhändertagande av djuren var nödvändigt. Varpå domen avslutades med bifall till enskild person. Intressant är dock att framhäva ovan formulering, både för att den uttalar sig om utgångsprogrammet som en generell dispens, men även för att den diskuterar djurens eventuella lidande i förhållande till brister gällande ligghall. Förvaltningsrätten intar positionen att djuren inte varit utsatta för lidande på grund av bristerna beträffande ligghallen, vilka lett till avsaknad av torra och rena liggytor. Detta trots att frågan här inte gällde djurplågeri, där lidande är en central faktor, utan brott mot djurskyddslagen. Möjligt är att jämföra djurskyddslagstiftningen med trafiklagstiftningen, där fortkörning är straffbart oavsett om föraren orsakat någon skada, eller om ens någon olycka inträffat. Det räcker att föraren utsatt andra medmänniskor för den fara som fortkörningen medfört, för att föraren ska kunna straffas (TraF, 1998:1276).

6.1.4 Övriga observationer

Under arbetets gång framkom flera särskilt intressanta domar och formuleringar. Dessa är samlade nedan.

I förvaltningsrätten återfanns två intressanta domar. Domarna behandlade huruvida väggarna på ligghallarna ska vara hela och täta eller ej. Den ena domen (3079-11) fastslogs att väggarna skulle vara täta upp till hästarnas mankhöjd. I den andra domen (90-11) konstaterades av förvaltningsrätten att två öppningar på två olika sidor var godkänt. Detta då i motsats till vad länsstyrelsen hävdade.

Ytterligare två av domarna i förvaltningsrätten och en i kammarrätt var domar som enbart inkluderade brister gällande ligghall. Intressant var att se att alla tre behandlade nötkreatur och grundade sig på SJVFS 2010:15 1 kap. 36 § och DL 3 §. Domarna kom från Blekinge, Värmland och Kronobergs länsstyrelse. De två domarna som återfanns i förvaltningsrätten gällde avsaknad av ligghall, medan kammarrättens dom avsåg ligghallens utformning (öppningar/ingångar). Vidare var lidande ingenting som behandlades i domskäl.

I ett antal domar noterades svårigheter att avgöra när på året betestillväxt inte längre sker. Avsaknaden av tydliga instruktioner gällande temperaturer var vad som ofta diskuterades. I flera domar användes dygnsmedeltemperaturen inhämtad från närliggande väderstation, där den ansågs vara tillräckligt låg för att betestillväxt inte skulle ske om den legat som högst strax över nollgradigt under en period av några dagar. Även rekommendationen för torr liggplats som avser 15 november till 15 april året därpå användes.

I arbetets del 2 var en av frågeställningen huruvida det framgick något om bevisat lidande i domarna. Med det i åtanke framkom under arbetet med del 1 en dom med formuleringar av tingsrätt, där tingsrätten diskuterar avsaknad av ligghall som djurplågeri och inte brott mot djurskyddslagen. Djurplågeri kräver, som nämnts i arbetets bakgrund, att djuren bevisligen utsatts för lidande. Utfallet resulterade i att djurägaren dömdes för djurplågeri på grund av att den tilltalade otillbörligen utsatt djuren för lidande på annat sätt än på grund av avsaknad ligghall. Domen som behandlade nötkreatur återfanns i hovrätten år 2008, citat följer nedan:

"Några ligghallar eller motsvarande anordningar har ostridigt inte funnits på fastigheten i fråga. Mot bakgrund av vad NN uppgett om tillgången på naturligt skydd på området kan det dock inte anses visat att djuren genom avsaknaden av skydd mot väder och vind utsatts för lidande. NN har alltså inte gjort sig skyldig till djurplågeri genom att inte anordna ligghallar eller liknande. Med hänsyn till omständigheterna får NN åsidosättande av kravet på ligghallar anses som ringa gärning vilket över huvud taget inte bör medföra straffansvar." (B 1681 Tingsrätt, Hovrätt B 1818-07)

6.2 Del 2. Åtalsanmälan

Av alla 21 länsstyrelser inkom totalt 18 länsstyrelser med svar om de hade åtalsanmälningar som motsvarade kriterierna. De tre länsstyrelser som inte återkom med svar efter påminnelse var Gävleborg, Norrbotten och Västra Götaland. Av de åtalsanmälningar som kom in återfanns fyra anmälningar som stämde med efterfrågat material, dvs. de inkluderade ligghall och utegångsdjur, och hade ogillats av åklagare. Alla berörde avsaknad av ligghall. Två av dessa inkluderade nötkreatur, och två inkluderade häst. Enbart en ras av vardera kunde av åtalsanmälningarna läsas ut, nämligen hereford på nöt och new forest på häst.

6.2.1 Geografiska skillnader

Tre av åtalsanmälningarna kom från länsstyrelsen i Jönköping och en från länsstyrelsen i Västmanland. Anmälningarna från Jönköping behandlades alla av samma åklagarkammare i Jönköping, medan den från Västmanland behandlades av Västerås åklagarkammare.

6.2.2 Skillnader i om djuret påvisats lida eller ej

I två av åtalsanmälningarna (nr 1: 282 2352-10, 282-2909-11. och nr 2: 282-9111-2012) uttalade sig tingsrätterna rörande djurens lidande, i en av domarna fanns inte tillräckligt bevis för att hästarna varit ute dygnet runt (nr 3: 282-1346-2012) och den sista har ej kunnat läsas ut fullständigt (nr 4: 282-1761-11). Både åtalsanmälning nr 1 och 2 var de domar som behandlade ligghall till nöt. Tingsrätternas bedömning i åtalsanmälningarna nr 1 och 2 citeras nedan:

Åtalsanmälan nr 1, tingsrättens bedömning 2011

*"Det står klart att "NN" inte tagit in sina djur inför vintern på sätt som anges i jordbruksverkets anvisningar för djurhållningen. Han har dock lämnat en förklaring till det som inte kan lämnas utan avseende. **I övrigt har inte framkommit några brister kring djurhållningen.** "NN" kan därför inte anses ha handlat oaktsamt när han lät djuren stanna kvar på betesplatsen under tiden som korna kalvade. Åtalet ska härigenom ogillas liksom åklagarens talan om företagsbot".*

Åtalsanmälan nr 2, tingsrättens bedömning 2012

*"Frågan blir då om "NN" och "MM" handlande är att anse som ringa brott. I den delen gör tingsrätten följande överväganden. **När en gärning är att anse så som ringa har inte närmre behandlats i förarbetena till bestämmelsen.** Dessa har emellertid gett uttryck för en allmän uppfattning att domstolen vid sin prövning av*

*en gärnings allvarlighetsgrad har att **beakta intresset av djurens välfärd och därvidlag tillmäta betydelse om djuren utsatts för lidande** eller om djuren vid upprepade tillfällen utsatts för misskötsel (se prop. 2011/02:93 s 23).*

*I detta fall har djuren varit utomhus utan tillgång till ligghall under cirka tre veckor med anledning av att en utfodringsmaskin varit trasig i en av ladugårdarna. Av åberopad bevisning framgår att dygnstemperaturen på ort i närheten av en aktuella under denna tid varierat mellan som lägst cirka 11 minusgrader och som högst 6 plusgrader. I detta avseende ger åberopat yttrande från Jordbruksverket stöd för att nötkreaturen kan upprätthålla normala kroppstemperaturer även vid låga temperaturer. NN och MM har även redogjort för att de gav djuren mat och vatten dagligen. Det var vidare NN och MM bedömning att djuren mådde bättre av att stanna utomhus under den tid det tog att byta ut den trasiga foderutrustningen. **I målet har vidare inte förekommit någon uppgift som tyder på att djuren under rådande förhållanden skulle ha löpt risk att fara illa.** Till detta kommer att NN och MM förklarar vad som låg bakom deras agerande samt hur de sökt lösa den uppkomna situationen på ett sätt som varit bäst för djurens välmående liksom att de samma dag som länsstyrelsens kontrollant varit på gården, rättat sig efter dennes uppmaning och fört djuren inomhus.”*

Ena tingsrätten (nr 1) uppger att det inte framkommit några brister kring djurhållningen. Den andra (nr 2) menar att enligt allmän uppfattning ska djurens lidande beaktas, varvid de konstaterar att det inte är bevisat att djuren löpt risk att fara illa. Detta trots att brott mot djurskyddslagen ej kräver bevisat lidande. Nr 2 formulerar vidare öppet problematiken i att definitionen av begreppet ”ringa” inte har behandlats i förarbetena till bestämmelsen. Åklagarna söktes men svar inkom inte under tidsperioden då arbetet pågick. Intressant hade varit att få information gällande förklaringen som godkändes enligt åtalsanmälan nr 1.

7. Diskussion

Sedan ligghallskravet infördes 1989 har det funnits en diskussion om ligghallens betydelse för utegångsdjur. De sista delarna av den forskning som Djurskyddsmyndigheten beviljade projektmedel till har under hösten 2013 publicerats, vilket åter igen dragit upp ämnet i hetluften. Enligt ett yttrande från Statens Jordbruksverk är ligghall en förebyggande djurskyddsåtgärd för utegångsdjur för att ge dem tillgång till rena och torra liggplatser, likväl som att besättningen är ansluten till ett kontrollprogram. Vad gäller avsaknad av ligghall menar Jordbruksverket att även om djuren i övrigt är välskötta och inte lidit påvisbar skada att väsentliga resurser ur djurskyddssynpunkt, som även är reglerade i vår djurskyddslagstiftning, likväl saknats med risk för negativa konsekvenser för djuren (Jordbruksverket, 2013c).

Del 1.

Den första delen av sammanställningen visade att djurslagen som dominerade stort i domar inkluderande ligghall var häst och nöt. Intressant var att se att det i domarna ofta antecknades vilken ras djuret var av, vilket kan tolkas som att antingen djurägare eller länsstyrelse anser att detta är av betydelse. I förvaltningsrätt där djurägare överklagat framgick ras eller gruppstillhörighet i nära 60 % av domarna, i jämförelse med ca 30 % i tingsrätt. Troligt är att berörda (djurägare, djurskyddsinspektör, advokat, åklagare) anser, likväl som Jordbruksverket gjorde i ligghallskravets tidiga skede, att dessa raser är mer hårdiga än andra raser. Ytterligare som pekar på detta var att sammanställningarna av raserna för häst och nöt visade att de raser som från första början var undantagna ligghallskravet, också är de som idag är överrepresenterade bland domarna. Detta framförallt vad gäller nöt (highland cattle och aberdeen angus) men det är tydligt även för häst (islandshäst och shetlandspenney) där dessa hästraser är undantagna enligt dansk lagstiftning. Det är inte omöjligt att dessa raser generellt är något hårdigare och tåligare beträffande svåra väderförhållanden än vissa andra raser. Dock finns påtagliga individuella skillnader även inom dessa raser att beakta, t.ex. beroende på djurens ålder, hull och hälsostatus.

Vad gäller vilka domskäl och motiv som domarna grundades på var skillnaderna små mellan häst och nöt. Det som framförallt skiljde sig var att DL 4 § (djur skall hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt) oftare användes på nöt än häst. Det är tänkbart att nötkreatur som ofta inte lämnar sina hagar och sin stallmiljö under långa perioder kan anses kräva något högre standard än hästar, som oftare lämnar sin miljö för att röra sig utanför hagmark. Vidare skiljde medelantalet lagar, förordningar, föreskrifter och allmänna råd per dom djurslagen emellan. Häst hade ett högre medelantal av dessa, 1,9 stycken per dom i jämförelse med nöts 1,6 stycken. Detta kan ha många förklaringar, men en möjlig hypotes är att man är hårdare på häst då det framförallt används till sällskap eller sport, jämfört med nötkreatur som oftast är produktionsdjur. Möjligheten finns även att de som håller produktionsdjur också är mer välinformerade om lagstiftningen då de har djurhållningen som arbete och grund för sin inkomst, jämfört med de som håller djuren för annat syfte än näringsverksamhet.

För jämförelsen geografiskt mellan länsstyrelser och domstolar fanns en tydlig skillnad. Antalet domar i Götaland var flest, även om Svealand inte var långt därefter. Norrland

stack däremot ut genom att enbart ha ca en sjättedel av alla domarna, men sett till antalet djur i Norrland torde antalet domar vara rimligt.

På länsnivå sågs att länen med flest antal djur stod för flest antal domar. Däremot stack Stockholm ut med att ha lägre totalt antal djur men ett högt antal domar, vilket kan bero på Stockholms läns låga antal totala djur men höga antal hästar. Att antalet domar var fler i södra delen av Sverige kan vara ett resultat både av det större antalet hästar och nötkreatur som hålls i dessa regioner (SCB, 2013), men även det mildare klimatet som skulle kunna leda till ett större intresse för hållande av utegångsdjur. Intressant är dock att Kalmar län har relativt mycket djur och mildt klimat, men däremot få domar. Orsaken till detta har ej kunnat urskiljas i materialet. Möjligen finns det hos djurägare eller inspektörer i detta län en annan syn eller tradition gällande ligghall och utegångsdjur. Ligghallskravet gör ingen skillnad på var i Sverige djuren hålls, vilket kan innebära att djurägarna i söder kan uppleva att de inte behöver ligghall på grund av det mildare klimatet där. Ligghall är dock till för att djuren ska ha en ren och torr liggplats, vilket kan ha sina svårigheter även vid mildare vintertemperaturer, och inte primärt att skydda mot just låg lufttemperatur. Behovet kan tvärt om vara som störst vid temperaturer runt noll i kombination med nederbörd och blåst (Redbo, 2000). En möjlig åtgärd vore att i utbildning av de domstolar och länsstyrelser som oftast hanterar dessa ärenden, betona djurskyddslagens förebyggande syfte. Denna utbildning skulle förslagsvis ligga hos regeringens expertmyndighet, Jordbruksverket.

Bland förvaltningsrätterna återfanns så många som 130 domar varav en överklagan kom från länsstyrelse. Studerar man antalet domar under respektive år, finner man en väsentlig ökning av antalet domar i förvaltningsrätterna under 2011 och 2012. Att så många domar återfanns i denna instans kan tyda på en oförståelse och missnöje gällande lagstiftningen, vilken återfunnits i media (Anon., 2005; Lindell, 2006; Persson, 2006; Westergren, 2008; Ehn, 2010). Att kontrollprogrammet infördes 2010 (SJVFS 2010:15) kan vara en potentiell anledning.

Av de 130 domarna i förvaltningsrätterna fick 18 stycken helt eller delvis bifall (ca 14 %). I kammarrätt påträffades 21 domar varav 12 stycken (ca 57 %) av domarna helt eller delvis fick bifall. I kammarrätten var 8 av de klagande parterna myndigheter. Enbart två av de domar som överklagades av myndigheter fick avslag, resten fick helt eller delvis bifall. Det var förvånande att så pass många av domarna i kammarrätt fick bifall. Orsakerna till resultatet kan vara flera, men kan tänkas att ett högt antal bifall i kammarrätt tyder på att förvaltningsrätten har en större andel ”felaktiga” domar.

I de högsta instanserna återfanns mycket få domar. I högsta förvaltningsdomstolen återfanns blott en dom, som till stor del diskuterar djurförbud, och i högsta domstol ingen alls. Slutsatsen är att de prejudikat som finns för åklagare att använda sig utav, återfinns på kammarrättsnivå. Det kan därför vara av större vikt att myndigheter engagerar sig i överklaganden till kammarrätt. Intressant vore att studera och analysera de överklaganden som inte fått prövningstillstånd. Detta skulle då vidare kunna svara på hur myndigheterna ser på överklaganden av domar gällande ligghall.

Resultatet i frågan hur om besättningar med nötkreatur som inte är anslutna till utegångsprogrammet bedöms visar att komplexiteten i utegångsprogrammet inte alltid framgår, utan att det av icke insatt instans kan uppfattas som en ”enkel” dispens från ligghallskravet. Som exemplet med dom 15716- 10, 16221-10 där förvaltningsrätten menar att eftersom dispens från ligghallskravet över huvud taget kan ges, kan ligghall inte heller ses som ett absolut krav. Vidare återfanns i en av åtalsanmälningarna, som ogillades av

åklagare och alltså inte gick vidare, ett tydligt poängterade från djurägarens sida att besättningen uppfyllde alla punkter i utegångsprogrammet. Det är oklart om det var detta som fick åklagaren att ogilla åtalsanmälan eller ej, men det är intressant att detta är det enda ärende där djurhållaren påstått att man uppfyllt utegångsprogrammets punkter, och att just detta ärende ogillats.

Med hänsyn till ovanstående stycke tycks uppfattningen att nötkreatur inte behöver lika mycket skydd i form av ligghall, med hänvisning till utegångsprogrammet, ha blivit till en nackdel för nötkreaturen. Frågan i sig är dock mer komplex än så. Att vara med i ett kontrollprogram som utegångsprogrammet kräver mycket av de anslutna besättningarna, inte minst i form av tid och pengar. Om andra djurhållare kan uppnå samma resultat i form av domstolsbeslut om dispenser från kravet på att tillhandahålla ligghallar, utan att för den skull vara ansluten till kontrollprogrammet eller ens nödvändigtvis uppfylla motsvarande villkor, så uppstår en ojämlig konkurrenssituation. Intresset bland nötkreatursproducenter för att ansluta sig till kontrollprogrammet torde minska om det går lika bra att få dispens ändå, och då riskerar programmet att helt förfela sitt syfte.

Enligt två av domarna finns det från åklagarens sida tveksamheter rörande tätheterna i väggarna som avses i ”*En ligghall för utegångsdjur bör bestå av tre väggar och tak*” (allmänna råd till 1 kap. 36 § SJVFS 2010:15). En dom i förvaltningsrätten (3079-11) ansåg att väggarna skulle vara täta åtminstone upp till hästarnas mankhöjd, en annan dom (90-11) ansåg att öppning på två av ligghallens sidor var acceptabelt. Det bör poängteras är att utformningen är ett allmänt råd och ej ordagrant bindande, men det är likväl tänkvärt att det finns osäkerhet i hur täta väggarna ska vara.

En ytterligare formulering som skapar utrymme för varierande tolkningar är SJVFS 2010:15 1 kap. 36 § ”*Utegångsdjur ska under den kalla årstiden när betestillväxt inte sker ha tillgång till ligghall eller annat stall som ger dem skydd mot väder och vind samt en torr och ren liggplats.*” Flertalet åklagare har tolkat det till en dygnsmedeltemperatur några grader över 0°C (mellan 2°C till 5°C) under en period. Andra har använt sig utav rekommendationen vad gäller torr liggplats mellan 15 november till 15 april året därpå. Tydligare instruktioner inklusive ett angivet temperatursintervall vore att föredra.

Av 184 domar behandlade tre domar endast just frågan om brister gällande ligghall. Möjligt är att detta tyder på att de flesta djurhållare som enbart får påpekanden om ligghall rättar sig efter påpekande från djurskyddshandläggare, alternativt att djurskyddsinspektörerna eller åklagare upplever bristen som ringa och inte går vidare med anmälan från början. Att domarna sällan enbart innehöll ligghall kan även ses som en möjlig felkälla med materialet, då det kan ha gett svårigheter i att urskilja vad som är hönan och vad är ägget i form av ligghall respektive resterande brister. Tydligt är dock att när ett ärende går så långt som till domstol så handlar det ofta även om andra brister i djurhållningen, utöver brister beträffande ligghall.

Värt att nämna är att någon jämförelse mellan övergången av djurskyddskontrollen från kommun till länsstyrelse år 2009 (Statskontoret, 2011), eller mellan de nya och gamla instanserna (länsrätt-förvaltningsrätt, regeringsrätt-högsta förvaltningsdomstolen) ej gjorts. Möjligt är att denna övergång påverkat domarna och det kan tänkas att den ökade mängden domar i förvaltningsrätt kan vara ett resultat av dessa olika förändringar, överflyttningen av kontrollen från kommunal till länsstyrelsenivå, så väl som förändringar beträffande kontrollprogram/dispensregler.

Del 2.

I studien av åtalsanmälningarna som ogillats av åklagare och inte gått vidare till åtal återfanns fyra anmälningar. Vad gäller djurslag var de representativa för domarna i del 1, då det var två domar som behandlade nötkreatur och två domar som behandlade häst.

Tre av anmälningarna kom från länsstyrelsen i Jönköping och en från länsstyrelsen i Västmanland. Att tre av fyra åtalsanmälningar kom från samma länsstyrelse är mycket intressant. Det kan finnas flera möjliga orsaker till detta: det kan tänkas att länsstyrelsen i Jönköping intresserar sig särskilt för avsaknad av ligghall, att åklagarkammaren i Jönköping generellt anser det som ett ringa brott, men kan också tänkas att svaret finns ännu närmre till hands; kanske ligger svaret i sökningen och inhämtningen av anmälningarna. Länsstyrelsen i Jönköping beställde in information från Åklagarmyndigheten och Tingsrätten. Merparten av de andra länsstyrelserna gjorde egna sökningar, frågade djurskyddshandläggarna på avdelningarna eller bad sina registratorer att göra sökningar. En möjlig förklaring är att sökningen helt enkelt blev bättre och grundligare genomförd på det sättet som Jönköpings länsstyrelse valde att utföra den på.

Vad gäller skillnader i om djuret påvisats lida eller ej, visade sig två av fyra domar direkt eller indirekt behandla djurens lidande, vilket de då ansåg som ringa. Den ena domen (282-2352-10, 282-2909-11) tolkas som att inga övriga brister har framkommit i djurhållningen, vilket torde tydas att djuren ej har utsatts för lidande. Den andra domen (282-9111-2012) poängterar att det inte förekommit någon uppgift som skulle tyda på att djuren har löpt risk att fara illa. Vilket kan uppfattas som besynnerligt då ligghallens uppgift enligt djurskyddslagen är att förebygga den djurskyddsrisken som Jordbruksverket anser att avsaknad av rena och torra liggplatser är kopplad till. Båda dessa domar behandlade nötkreatur, den ena behandlades av Västerås åklagarkammare och den andra av Jönköpings åklagarkammare. Tänkvärt är att i uttalandet från Jönköpings åklagarkammare uppger åklagarna öppet problematiken i att definitionen för ringa inte har behandlats i förarbetena till bestämmelsen. Möjligen hade en definition av begreppet ”ringa” från Jordbruksverkets sida underlättat för åklagarna.

Då Lidfors och medarbetare (2013) funnit att skog i hagmarker till utgångsdjur kan ge jämförbart skydd mot väder och vind som det ligghall kan ge, är det troligt att diskussionen om ligghallens relevans för att möjliggöra ett gott djurskydd åter blir aktuell. Möjligen kan denna diskussion komma riktas mot djurbaserade mått, och vad dessa skulle kunna erbjuda vid djurskyddskontroll inkluderat utgångsdjur. I dagsläget används i svensk djurskyddskontroll en kombination av resurs-, skötsel- och djurbaserade mått för att utvärdera djurs situation och välfärd. För att möjliggöra goda resultat på de djurbaserade måtten används ligghallen som en resurs, varpå skötsel krävs för att ligghallen ska tjäna sitt syfte med torra och rena liggplatser. Även djur med i utgångsprogrammet bedöms efter dessa tre mått, dock ligghallen utbytt mot liggplats och vindkydd i form av uppbyggt vindskydd alternativt skog och/eller kuperad terräng. Att använda alla tre måtten tillsammans ger troligen bästa möjlighet att bedöma välfärden av djurskyddskontroller vad gäller ligghall på grund av dess komplexitet. Möjligen kan tänkas att ytterligare tyngd på djurbaserade mått i bedömningen vid djurskyddskontroller gällande ligghall skulle kunna vara positivt, då det finns begränsningar i vad som kan regleras i detalj vad gäller hållande av utgångsdjur. Om så är fallet, finns möjligheten att använda SvD HVs (2013b) utarbetade material ”Utgångsdjur utan ligghall, nötkreatur – Instruktion för bedömning i

kontrollprogrammet vintersäsongen 2013/2014” som grund till att bedöma de djurbaserade måtten relaterade till utgångsdjur.

En svårighet låg i att på bästa sätt få ut åtalsanmälningarna. Olika länsstyrelser valde att hantera åtalsanmälningarna på olika sätt. I efterhand hade det varit önskvärt att be länsstyrelserna att själva beställa åtalsanmälningarna från respektive tingsrätt. På detta sätt hade materialet i studien troligen blivit mer heltäckande.

En möjlig felkälla i denna del av arbetet är att de åtalsanmälningar som polisen eventuellt har gjort ej hämtades in. Detta gör att materialet till viss del kan vara ofullständigt, även om avsaknad av ligghall vanligen inte är en fråga som blir polisärende. Ytterligare en felkälla var de tre länsstyrelserna där materialet ej insändes trots påminnelse.

8. Slutsatser

Syftet med studien var att sammanställa och analysera domar inkluderande ligghall och utgångsdjur i alla instanser. Detta för att synliggöra eventuella brister och bedömningssvårigheter med handläggningen av djurskyddsärenden i samband med ligghallar. Studien påvisade att det finns brister inom området, där förbättringar hade kunnat möjliggöra ett förbättrat djurskydd så väl som rättssäkerhet. Där förbättrad rättssäkerhet kan ses som en ökad förutsägbarhet av utfall för likvärdiga domar.

Slutsatser och förslag till förbättring följer nedan:

- I del 1 och del 2 påträffades skillnader geografiskt såväl som mellan länsstyrelser och domstolar. Jordbruksverkets syn på ligghall som förebyggande åtgärd bör tydliggöras och spridas till såväl djurägare som myndigheter. På detta sätt möjliggörs det att avsaknad av ligghall i sig betraktas som brott nog, och ej kräver ifrågasättande gällande bevisat lidande.
- Då skillnader i utfall mellan anslutna och oanslutna djur till utgångsprogrammet fanns, krävs klagande av utgångsprogrammet som ett komplext egenkontrollprogram. Egenkontrollprogram är ej jämförbart med en enkel ligghallsdispens, vilket bör kommuniceras ut till berörda myndigheter och instanser.
- Skillnader i om åklagare valt att lägga ner åtalsanmälan eller ej beorende på om djuret påvisats lida återfanns. Ytterligare direktiv om vad som klassificeras som ringa brott vad gäller ligghall – och även andra frågor - torde underlätta för åklagare.
- Inga tydliga skillnader påvisades mellan olika djurslag. Dock tyder rasangivelserna i domarna på att det finns skilda åsikter om olika rasers härdighet.
- För att möjliggöra korrekt hantering av ligghallsärenden och domar är det viktigt att ge kontrollmyndigheter stöd och kunskap. Därigenom minskar även antalet felaktiga domslut i lägre instans, vilka i sig upphov till prövningar i förvaltningsrätt. Långa överklaganden kan upplevas som psykiskt mycket påfrestande för de inblandade parterna, oavsett vilken part som slutligen får rätten på sin sida.

8.1 Framtida studier

Vidare hade det varit intressant att studera utfall av domar i form av fällande och friande med avseende på vilka motiv och/eller motivskäl domarna byggts på. Detta för att ytterligare synliggöra eventuella brister och bedömningssvårigheter i samband med ligghallar, och förbättra förutsägbarheten för utfall av likvärdiga domar.

9. Tack till

Min handledare Lotta Berg som under hela arbetets gång varit ett stort positivt stöd och till hjälp i upplägg och skrivande. Även tack till min handledare vid Statens Jordbruksverk, Helena Kättström, som uppmärksammade detta intressanta ämne och gav stor hjälp vid arbetets uppstart. Samt Sveriges länsstyrelser som hjälpsamt bidragit med material till arbetets del 2.

11. Referenser

- Amér. 2012. Gotlandsrussen på Lojsta hed – en plan för en långsiktig och hållbar verksamhet. Utgivare: Länsstyrelsen i Gotlands län
- Anon., 2009. Highland cattle får vänta på ligghall. 22 April. <http://www.corren.se/ostergotland/mjolby/artikel.aspx?articleid=4295702&name=highland-cattle-far-vanta-pa-ligghall>
- Anon., 2005. Lantbrukare fick inte dispens för ligghall. 17 december. <http://www.kristianstadsbladet.se/ostragoinge/article1130408/Lantbrukare-fick-inte-dispens-foumlr-ligghall.html>
- Blokhuis, H. 2009. Värdering av hästars välfärd: ett djurbaserat angreppssätt. <http://proj.formas.se/detail.asp?arendeid=21806&sprak=2&x=230&y=0> [2014-04-02]
- Boissy, A., Manteuffel, G., Bak Jensen, M., Oppermann Moe, R., Spruijt, B., Keeling, L., Winckler, C., Forkman, B., Dimitrov, I., Langbein, J., Bakken, M., Veissier, I., Aubert, A., 2007. Assessment of positive emotions in animals to improve their welfare. *Physiology & Behavior* 92, 375-397.
- Braam, Å. 2012. [Hästkattningarna 2004 och 2010 – en analys utifrån näringens perspektiv](#). Utgivare: Jordbruksverket i samband med Hästnäringens Nationella Stiftelse
- Christopherson, R. J. 1985. Management and housing of animals in cold environments. In: *Stress physiology in livestock*. Volume 2 (Ed. Yousef, M. K.) Boca Raton, Fla. USA.
- Brottsbalk 1962:700. Brottsbalk. Stockholm: Justitiedepartementet
- DFS 2007:6. Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd DFS 2007:6 (Saknr L101) om hästhållning;. Skara: Djurskyddsmyndigheten.
- DFS 4/2007. Djurskyddsmyndighetens föreskriftsmotiv. Skara: Djurskyddsmyndigheten
- DL, SFS 1988:534. Djurskyddslag. Stockholm: Landsbygdsdepartementet
- DF, SFS 1988:539. Djurskyddsförordning. Stockholm: Landsbygdsdepartementet
- EFSA, 2012. Statement on the use of animal-based measures to assess the welfare of animals. *EFSA Journal* 2012, 10.
- Ehn, L. 2010. Tyfon forg in på Lojsta... och fortsatt ilska över Naturvårdsverkets krav på ligghall. <http://www.helagotland.se/nyheter/artikel.aspx?articleid=6045735> [2010-05-31]
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 882/2004 av den 29 april 2004 om offentlig kontroll för att säkerställa kontrollen av efterlevnad av foder- och livsmedelslagstiftningen samt bestämmelserna om djurhälsa och djurskydd.
- Fraser, D. 2008. Understanding animal welfare. *Acta Veterinaria Scandinavica*, 50 (Suppl I): SI.
- Frennemark, M. 2006. Hårda ord när ligghallskrav togs upp i länsrätten. 17 maj. <http://www.atl.nu/lantbruk/harda-ord-nar-ligghallskrav-togs-upp-i-lansratten> [2013-12-03]
- Högsta domstolen. 2013. <http://www.hogstodomstolen.se/>. [2013-11-01]
- Johansson, S. 2005. Svårt slippa ligghall till djuren. 22 juli. <http://www.atl.nu/lantbruk/svart-slippta-ligghall-til-djuren> [2013-10-03]
- Jordbruksverket. 2013a. <http://www.jordbruksverket.se/omjordbruksverket.4.5aec661121e26138528000506.html> [2013-11-18]
- Jordbruksverket. 2013b. <http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/olikaslagsdjur/notkreatur/utevistelseochbetesgang.4.4b00b7db11efe58e66b8000308.html> [2013-11-13]
- Jordbruksverket. 2013c. Yttrande, nötkreaturs behov av ligghall. Enheten för idisslare och gris. Dnr 5.2.17-4914/13

- Jordbruksverket. 2013d. <http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/tillsyn/instruktionertillkontrollanterochinspektorer/djurskydd.4.67e843d911ff9f551db80005134.html> [2013-10-14]
- Jordbruksverket. 2007. Dnr 31-6580/07. Redovisning av uppdrag om utgångsdjur. Jönköping: Jordbruksverket
- LFSF 1989:20. Lantbruksstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket. Jönköping: Lantbruksstyrelsen
- Lidfors, L. Herlin, A. Lindgren, K. Andersson, L. GB. Graunkes, K. 2012. Val av liggplats och väderskydd hos dikor vid utedrift vintertid. Skara: Institutionen för husdjurens miljö och hälsa.
- Lindell, M.L. 2006. Highland cattle i Ramperöd klarar sig utan ligghall. 9 oktober. <http://www.kristianstadsbladet.se/ostragoinge/article1091657/Highland-cattle-i-Romperouml-d-klarar-sig-utan-ligghall.html>
- Microsoft office excel. (2013). Microsoft Corporation. USA.
- Nilsson, Anna. 2012. Kontrollprogrammet för ligghallar fortsätter. 2 november. <http://www.lantbruk.com/lantbruk/kontrollprogrammet-ligghallar-fortsatter> [2013-10-21]
- Näslund, Lena. 2013. Kor tycks trivas bättre i skogen än inomhus. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=406&artikel=5672086> [2013-10-14]
- Olarsbo, A. 2005. Utnyttjandet av ligghallar hos dikor och kvigor av kötttras under vintern. Studentarbete (Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för husdjurens miljö och hälsa) vol. 57.
- Persson, K. 2006. Upprörande beslut om ligghallar. <http://www.atl.nu/ledare/upprorande-beslut-om-ligghallar-2006>. [2006-01-23]
- Redbo, I. 2000. Övervintring utomhus – ett gott alternativ för SRB-kvigor. Fakta Jordbruk, nr 10. Publikationstjänst, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.
- SCB, Jordbruksstatistisk årsbok 2013.
- SJVFS 2010:15 (Saknr L100). Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om djurhållning inom lantbruket m.m.; Jönköping: Statens jordbruksverk
- SJVFS 1993:129 (Saknr L100). Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 1993:129) om djurhållning inom lantbruket m.m.
- Statskontoret. 2011. Dnr 2010/80-5. Djurskyddskontrollens utveckling. Stockholm: Landsbygdsdepartementet.
- SvDhV. 2013a. <http://www.svdhv.org/sv/kontrollprogram/utgangsdjur-utan-ligghall---notkreatur/> [2013-10-28]
- SvDhV. 2013b. Utegångsdjur utan ligghall, Nötkreatur - Instruktion för bedömning i kontrollprogrammet vintersäsongen 2013/2014. http://www.svdhv.org/upload/documents/Kontrollprogram/Utegangsdjur/Instruktion_131004.pdf
- Sveriges Domstolar. 2013a. <http://www.domstol.se/Om-Sveriges-Domstolar/Domstolarna/Forvaltningsratt/> [2013-11-27]
- Sveriges Domstolar. 2013b. <http://www.domstol.se/Myndighetsbeslut/Mal-i-forvaltningsdomstol/> [2013-10-15]
- Traf, SFS 1998:1276. Trafikförordningen. Stockholm: Näringsdepartementet
- Westergren, A. 2008. Islandshästar måste ha ligghall. <http://www.smp.se/nyheter/vaxjo/article514529.ece> [2008-03-04]
- Åklagarmyndigheten. 2014. Rättssäkerhet. 1 maj. <http://www.aklagare.se/settings/Ordlista/Rattssakerhet/> [2014-05-01]

Vid **Institutionen för husdjurens miljö och hälsa** finns tre publikationsserier:

- * **Avhandlingar:** Här publiceras masters- och licentiatavhandlingar
- * **Rapporter:** Här publiceras olika typer av vetenskapliga rapporter från institutionen.
- * **Studentarbeten:** Här publiceras olika typer av studentarbeten, bl.a. examensarbeten, vanligtvis omfattande 7,5-30 hp. Studentarbeten ingår som en obligatorisk del i olika program och syftar till att under handledning ge den studerande träning i att självständigt och på ett vetenskapligt sätt lösa en uppgift. Arbetenas innehåll, resultat och slutsatser bör således bedömas mot denna bakgrund.

Vill du veta mer om institutionens publikationer kan du hitta det här:
www.slu.se/husdjurmiljohalsa

DISTRIBUTION:

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för veterinärmedicin och
husdjursvetenskap
Institutionen för husdjurens miljö och hälsa
Box 234
532 23 Skara
Tel 0511-67000
E-post: hmh@slu.se
Hemsida:
www.slu.se/husdjurmiljohalsa

*Swedish University of Agricultural Sciences
Faculty of Veterinary Medicine and Animal
Science
Department of Animal Environment and Health
P.O.B. 234
SE-532 23 Skara, Sweden
Phone: +46 (0)511 67000
E-mail: hmh@slu.se
Homepage:
www.slu.se/animalenvironmenthealth*
